

Lahtelaisten hyvinvoinnin kehitys vuosina 2017-2020

Laaja hyvinvointikertomus 2017–2020

16.2.2021

Lahden kaupunki, osallisuuden ja hyvinvoinnin jaosto

1.3.2021

Lahden kaupunki, kaupunginhallitus

8.3.2021

Lahden kaupunki, kaupunginvaltuusto

Sisällys

1. Laajan hyvinvointikertomuksen tausta ja tarkoitus	3
Lahden kaupungin uusi hyvinvointityö ilman sote-palveluita.....	3
Hyvinvointityö Euroopan ympäristöpääkaupungissa.....	3
Hyvinvointikertomusprosessin kehittäminen	4
Valtuustokäsittely.....	5
Suunnitelman laatijat.....	5
2. Hyvinvoinnin edistämisen rakenteet ja työryhmät v. 2020	6
Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen työryhmä	6
Lasten ja nuorten hyvinvointityöryhmä	6
Maakunnalliset hyvinvointityöryhmät.....	6
Valtakunnallinen yhteistyö	7
3. Edellisen 2017 laaditun hyvinvointisuunnitelman toimenpiteiden toteutuminen	7
TEHDYT TOIMENPITEET 2017-2020	8
A Osallisuuteen liittyvät toimenpiteet	8
B Hyvinvointiin liittyvät toimenpiteet.....	12
C Elinvoimaan ja ympäristöön liittyvät toimenpiteet.....	17
4. Indikaattoreiden ja kyselyjen osoittama hyvinvointi 2017-2020.....	19
Sotkanet-indikaattorit (THL).....	19
PYLL-analyysi	19
Jätevesitutkimus.....	20
FinSote-tutkimus.....	20
TEAvisari	21
Hyvinvointi- ja turvallisuuskysely.....	22
Päihdetilannekysely.....	24
Yhdistyskysely.....	25
Kaupunki- ja kuntapalvelututkimus (KAPA).....	25
5. Hyvinvointitiedon perusteella tehdyt johtopäätökset ja linjaukset hyvinvointisuunnitelmaan 2021-2025	26
Keskeisimpiä ilmiöitä Lahdessa	26
Ilmiöpohjaisen hyvinvointityön jatkokehitys.....	27
Elinvoima – Työllistävä ja elinvoimainen kaupunki.....	28
Elinvoima – Turvallinen asuin- ja elinympäristö.....	29
Uudistuminen – Palveluiden saavutettavuus ja mon*5eimuotoisuus.....	31
Yhteisöllisyys - Mielen hyvinvointi	33
Yhteisöllisyys - Päänteettömyys ja terveelliset elintavat.....	33
Yhteisöllisyys - Turvallinen arki ja arjen hallinta	35
Yhteisöllisyys - Osallistuminen ja vaikuttaminen.....	36
Nostot - Sosiaali- ja terveyspalveluiden käyttö.....	37
6. Lähteet.....	38
7. Liitteet.....	38

1. Laajan hyvinvointikertomuksen tausta ja tarkoitus

Kuntalain ja terveydenhuoltolain perusteella hyvinvoinnin edistäminen on yksi kaupungin perustehtävä.

Terveydenhuoltolain mukaan kaupungin tulee raportoida valtuustolle vuosittain kuntalaisten terveydestä, hyvinvoinnista ja niiden edistämiseksi toteutetuista toimenpiteistä sekä valmistettava vähintään kerran valtuustokaudessa laajempi hyvinvointikertomus.

- Hyvinvointikertomus on kaupungin hyvinvointipolitiikan suunnittelun, arvioinnin ja raportoinnin työväline.
- Siinä kuvataan laajasti kunnan asukkaiden hyvinvointia ja terveyttä sekä niihin vaikuttavia tekijöitä väestöryhmittäin.
- Lisäksi siinä kuvataan kunnan palveluissa toteutetut keskeiset toimenpiteet väestön hyvinvoinnin edistämiseksi.

Lahden kaupungin hyvinvointikertomus 2017-2020 perustuu syksyllä 2017 aloitettuun kaupunkistrategian päivitykseen. Kaupunginvaltuusto hyväksyi kaupunkistrategian toukokuussa 2018. Strategiaa on toteutettu käytännön toimenpiteillä, jotka on kirjattu vuosittain talousarvioon toiminnallisina tavoitteina eli strategian kärkihankkeina.

Lahden kaupungin uusi hyvinvointityö ilman sote-palveluita

Strategiapäivityksen aikaan valmisteltiin valtakunnallista maakunta- ja sote-uudistusta. Päijät-Hämeessä sosiaali- ja terveystalouden järjestämisen ja tuottamisvastuu siirtyi Päijät-Hämeen hyvinvointikuntayhtymälle vuoden 2017 alusta alkaen. Lahden kaupunkia ja hyvinvoinnin ja terveyden edistämistyötä on kehitetty uudelta pohjalta ilman sote-palvelujen järjestämisen vastuuta ja laajaa soteammattilaisten joukkoa.

Hyvinvointikertomuskauden lopulla, keväällä 2020 koronapandemia vaikutti laajasti kaupungin toimintaan ja edellytti kaupungilta uudenlaisia hyvinvointia edistäviä ja taudin leviämistä ehkäiseviä toimenpiteitä kaikilla palvelu- ja vastuualueilla.

Hyvinvointityö Euroopan ympäristöpääkaupungissa

Kesäkuussa 2019 Lahden kaupunki valittiin Euroopan ympäristöpääkaupungiksi vuodelle 2021. Lahden kaupungin vision mukaan Lahti on rohkea ympäristökaupunki. Visio korostaa Lahden muutosta kansainväliseksi yliopistokaupungiksi, jolla on kyky tarjota ratkaisuja erilaisiin tulevaisuuden haasteisiin. Rohkeus tarkoittaa myös valintoja, joilla edistetään työllisyyttä, hyvinvointia, sujuvaa arkea ja yrittämistä. Ympäristöpääkaupungin tunnuslause on ”Lahti – tehty kestäväksi”.

Sosiaalista kestävyyttä edistetään ympäristöpääkaupungissa ekologisen ja taloudellisen kestävyysrinnalla aiempaa systemaattisemmin. Suunnannäyttäjinä toimivat paikallisten tavoitteiden lisäksi esimerkiksi Yhdistyneiden kansakuntien (YK) kestävä kehitys tavoitteet (kuva 1.).

Kuva 1. Kestävän kehityksen tavoitteet, Suomen YK-liitto. (SDG – Sustainable Development Goals)

Hyvinvointikertomusprosessin kehittäminen

Hyvinvointikertomusprosessin kehittäminen aloitettiin syksyllä 2020. Nykytilan haasteita tunnistettiin ja etsittiin ketterämpiä tapoja koota tietoa yhteen.

Nykytilassa hyvinvointikertomus- ja suunnitelma -asiakirja on jäänyt tuntemattomaksi sekä muista suunnitelmista irralliseksi dokumentiksi:

- Yhteyttä strategiaan ei ole välttämättä tunnistettu.
- Dokumentin kaksiosaisuus on aiheuttanut sekaannuksia: hyvinvointikertomus ja hyvinvointisuunnitelma.
- Dokumentissa on ollut indikaattoreiden osalta vahva sosiaali- ja terveyspainotus.
- Erillisiä hyvinvoinnin edistämiseen liittyviä suunnitelmia on huomattava määrä.
- Nelivuositainen raportointi on toisaalta raskas ja toisaalta vuosittainen talousarvion tilinpäätöksen hyvinvointiraportointi melko suppea.
- Tarvetta on hyvinvointiraportoinnin joustavalle välimuodolle sekä hyvinvointitiedosta viestinnän kehittämiseksi.

Tavoitetilassa hyvinvointikertomus ja hyvinvointisuunnitelma ovat tunnettuja ja ahkerasti käytettyjä dokumentteja arjen tiedolla johtamisessa. Samalla painopiste muuttuu ns. reaktiivisesta historiatiedon analyysistä proaktiiviseen ja ilmiöpohjaiseen tulevaisuustiedon analyysiin (kts. luku 2. HYMY-hanke). Sosiaali- ja terveysindikaattoreiden rinnalla vahvistetaan esimerkiksi kestävän kehityksen, kaupunkisuunnittelun ja elinvoiman indikaattoreita. Hyvinvointijohtamisen painopiste muuttuu aiempaa ennaltaehkäisevämmäksi. Kytkös strategiaan ja elinvoimapolitiittiseen päätöksentekoon vahvistuu.

Ensimmäisenä kehittämistoimenpiteenä valtuustokäsittelyprosessia muutettiin syksyllä 2020. Jatkossa istuva valtuusto hyväksyy hyvinvointikertomuksen ja uusi valtuusto hyväksyy hyvinvointisuunnitelman valtuustokaudelleen. Muita tulevia toimenpiteitä (alustavia):

- Syksyllä 2020 keskusteltiin strategiyhteistyön aloittamisesta vuonna 2021.
- Suunnitelmia yhdistetään mahdollisuuksien mukaan suoraan hyvinvointisuunnitelman valmisteluun.
- Hyvinvointikertomus- ja suunnitelma kytketään jatkossa vahvemmin kestäväen kehityksen tavoitteisiin.

Valtuustokäsittely

Hyvinvointikertomus vuosilta 2017-2020 vietiin valtuuston hyväksyttäväksi keväällä 2021 ja hyvinvointisuunnitelma 2021-2025 uuden valtuustokauden alussa syksyllä 2021. Käsittelyn eteneminen ja hyväksyntä:

- 16.2.2021 Lahden kaupunki, osallisuuden ja hyvinvoinnin jaosto
- 1.3.2021 Lahden kaupunki, kaupunginhallitus
- 8.3.2021 Lahden kaupunki, kaupunginvaltuusto

Hyvinvointikertomus on julkaistu 16.3.2021 [Lahden kaupungin sivuilla pdf-versiona](#) sekä sähköisenä versiona Hyvinvointikertomus.fi.

Suunnitelman laatijat

Hyvinvointikertomuksen valmistelusta ovat vastanneet:

- Pia Haverinen, osallisuus- ja hyvinvointipalvelut (pj.)
- Katja Karevaara, konsernipalvelut (siht.)
- Niina Takala, konsernipalvelut
- Lassi Kilponen, perusopetuspalvelut
- Sari Alm, konsernipalvelut
- Eija Kinnunen, psykologi- ja kuraattoripalvelut
- Petteri Peltonen, nuorisopalvelut
- Laura Packalen-Vehko, Palvelutori
- Johanna Sääksniemi, kaavoitus
- Jaakko Tikkala, kaavoitus
- Tia Mäkinen, osallisuus- ja hyvinvointipalvelut
- Jenni Mikkola, liikuntapalvelut
- Päivikki Tapiola, sivistyspalvelut
- Sami Kuikka, työllisyysasiat
- Helene Vanninen, asuntoasiat (pj., Ikäihmiset)
- Päivi Pitkänen, osallisuus- ja hyvinvointipalvelut
- Henrik Saari, kaupunkiympäristö
- Anne Saloranta, maahanmuuttopalvelut
- Marja Mikola, ehkäisevä mielenterveys- ja päihdetyö
- Eeva Friberg, työvalmennus
- Ilona Reiniharju, viestintä

Lisäksi asiantuntija-apua valmisteluun työryhmissä ovat antaneet:

- Pauliina Tuominen, Ohjaamo Lahti, nuorisopalvelut

- Katja Saukko, TE-toimisto, nuorten palvelut
- Ville Luukkanen, TE-toimisto
- Minna Talvikunnas, TE-toimisto, yrityspalvelut
- Eila Lampio, Lahden kaupungin vanhusneuvosto
- Leena Sorvali, Lahden kaupungin vanhusneuvosto

Laajassa hyvinvointikertomuksessa kuvataan lahtelaisten hyvinvoinnin kehitystä ja tehtyjä toimenpiteitä vuosina 2017-2020. Tilannekatsauksen pohjalta laaditaan hyvinvointisuunnitelma kuntalaisten hyvinvoinnin edistämiseksi vuosille 2021-2025.

2. Hyvinvoinnin edistämisen rakenteet ja työryhmät v. 2020

Kaupunginhallituksen alaisuudessa toimiva osallisuuden ja hyvinvoinnin jaosto on vastannut hyvinvoinnin tilan selvittämisestä ja seurannasta sekä hyvinvointikertomustyön koordinoinnista.

Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen työryhmä

Hyvinvointikertomuksen on valmistellut Lahden kaupungin hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen työryhmän edustajista kootut *monialaiset teemaryhmät*.

Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen työryhmään ovat kuuluneet hyvinvointijohtaja (puheenjohtaja), lasten ja nuorten kasvun vastuualuejohtaja (varapuheenjohtaja), erityisasiantuntija (sihteeri), sivistysjohtaja, kehittämisjohtaja, projektipäällikkö (Palvelutori), osallisuuskoordinaattori, maahanmuuttotyön asiantuntija, erityisasiantuntija, Wellamo-opiston apulaisrehtori, työllisyysasiain päällikkö, yleiskaava-arkkitehti, työvalmennuspäällikkö, liikuntapalveluvastaava, ehkäisevän mielenterveys- ja päihdetyön koordinaattori, nuorisopalveluiden palvelupäällikkö, verkkotiedottaja, vuorovaiikutussuunnittelija, asumisasian koordinaattori, suunnittelija (tilastot), opiskeluhuollon palvelupäällikkö, alueellinen hyvinvointikoordinaattori Päijät-Hämeen hyvinvointikuntayhtymästä ja LAB ammatikorkeakoulun sosiaali- ja terveysalan yksikön johtaja.

Lasten ja nuorten hyvinvointityöryhmä

Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen työryhmän lisäksi kaupungissa toimii Lasten ja nuorten hyvinvointityöryhmä, jonka tehtävänä on seurata ja arvioida Lahden kaupungin lasten ja nuorten hyvinvoinnin tilaa sekä johtaa, suunnitella ja koordinoita moniammatillista yhteistyötä. Alueelliset lasten ja nuorten hyvinvointiryhmät toimivat lasten ja nuorten hyvinvointityöryhmän alaisuudessa, kehittävät ja lisäävät moniammatillista yhteistyötä alueellaan sekä huolehtivat yhteistyön järjestämisestä vanhempien ja kolmannen sektorin kanssa.

Maakunnalliset hyvinvointityöryhmät

Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen (hyte) maakunnalliset työryhmät kokoavat yhteen hyvinvointiyhtymän, eri viranomaisten ja kolmannen sektorin toimijoita. Vuonna 2020 maakunnallisissa ryhmissä (LAPE-yhteistyöryhmä, työllisyyden hoidon työryhmä, hyvinvointikoordinaattoreiden verkosto, sivistystoimen johtajien työryhmä, hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen yhteistyöverkosto) on valmisteltu maakunnalliset hyvinvoinnin ja terveyden edistämistyön painopistealueet, jotka työvaliokunta hyväksyi keväällä 2020.

Maakunnalliset hyvinvoinnin ja terveyden edistämistyön painopistealueet (mielen hyvinvointi, osallisuus ja yhteisöllisyys, arjen turvallisuus, päihteettömyys ja terveelliset elintavat) ohjaavat osaltaan kaupungin hyvinvointisuunnitelman laadintaa vuosille 2021-2025. Maakunnallisesta hyte-työn koordinaatiovastuusta päätettiin hyvinvointiyhtymän työvaliokunnan kokouksessa 1.9.2020. Hyte-työstä vastaava viranhaltija ja hyte-työn organisointivastuu sijoittuu jatkossa Päijät-Hämeen liittoon.

Lahten kaupunginhallitus päätti osoittaa hyvinvoinnin ja terveyden maakunnallisen koordinoinnin toimintaan kahden vuoden erillisrahoituksen vuosille 2021-2022.

Valtakunnallinen yhteistyö

Lahti on osallistunut *Hyvinvointiympäristön tietopohjan mallintaminen ja hyvinvointijohtamisen kehittämisen*- verkostohankkeeseen 2019-2021 (HYMY-hanke). Hankkeen pitkän aikavälin tavoitteena on väestön terveyden- ja hyvinvoinnin edistäminen ja hyvinvointi ja terveyserojen kaventaminen. Tavoite saavutetaan kehittämällä kuntien hyvinvointijohtamisen tietopohjaa ja strategisia tietojohdamisen valmiuksia. Hankkeessa kehitetään hyvinvointiympäristön indikaattoreja, luodaan edellytyksiä hyvinvointiympäristöjen kehittämiseksi, asukkaiden osallisuudelle ja arjen toimintakyvyn vahvistamiselle. Hankkeessa edistetään monialaista ja kuntarajat ylittävää hyvinvointijohtamista. Samalla luodaan edellytyksiä hyvinvointitiedon integroimiselle tiiviimmin osaksi kuntien talous- ja toimintasuunnitelman laadintaa ja kuntien strategista suunnittelua.

Hyvinvointikertomusprosessissa on tehty myös erilaista yhteistyötä Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen ja Kuntaliiton asiantuntijoiden kanssa. Lahti kutsuttiin esimerkiksi pitämään loppuvuodesta 2020 alustus Hyvinvoinnin ja terveyden ja edistämisen päivään hyvinvointikertomuksen uudistustyöstä keskikokoisen kaupungin näkökulmasta.

3. Edellisen 2017 laaditun hyvinvointisuunnitelman toimenpiteiden toteutuminen

Vuonna 2016 julkaistussa laajassa hyvinvointikertomuksessa todetaan, että työttömyys, päihteiden käyttö, vähäinen liikunta, yksinäisyys ja syrjäytyminen ovat keskeisiä uhkia lahtelaisten hyvinvoinnille ja terveydelle. Vuonna 2017 hyväksytyssä hyvinvointisuunnitelmassa hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen painopistealueiksi ja kehittämiskohteiksi vuodelle 2017 valittiin:

A Osallisuus

- kaupunkiorganisaation toimintakulttuurin kehittäminen osallisuutta tukevaksi
- yhteistyö ja monipuolisten vuorovaikutuskeinojen ylläpitäminen
- kolmannen sektorin hyödyntäminen kaupungin kumppanina erityisesti syrjäytymisvaarassa olevien kuntalaisten aktivoimiseksi

B Hyvinvointi

- parannetaan syrjäytymisuhan alla olevien mahdollisuutta osallistua liikunta- ja kulttuuripalveluihin
- suunnitellaan lasten, nuorten ja perheiden tarpeet huomioiva asiakaslähtöinen palvelujärjestelmä, jossa tuen painopistettä siirretään hyvinvointia edistävään, ennalta ehkäisevään ja yhteisöjä vahvistavaan suuntaan
- ikääntyneiden yksinäisyyden vähentäminen ja turvallisuuden lisääminen – toteutetaan elämäntapa- ja asuinympäristöön perustuvia avoimia asuin- ja palveluympäristöjä
- pitkäaikais- ja rakennetyöttömyyden vähentäminen ja ennaltaehkäisy; haetaan uusia yhteistyömalleja koulutusorganisaatioiden, elinkeinoelämän ja toimialojen kanssa

C Elinvoima ja ympäristö

- aktiiviset työllisyysratkaisut yhdessä valtion, yritysten, kolmannen sektorin ja koulutuksen kanssa

- Sitran vaikuttavuusinvestoinnit työllistäviin kokeiluihin

TEHDYT TOIMENPITEET 2017-2020

Lahdessa 2017-2020 aikana tehtiin toimenpiteitä kehittämiskohteissa seuraavasti:

A Osallisuuden liittyvät toimenpiteet

A1. Lahden kaupungin osallisuusohjelma

Osallisuusohjelma valmistui keväällä 2017 ja sitä päivitettiin syksyllä 2019. Osallisuusohjelmaan on koottu kaupunkilaisten erilaisia osallistumismahdollisuuksia sekä vinkkejä ammattilaisille osallisuustapahtumien suunnitteluun ja toteutukseen. Uusina toimintamalleina on otettu käyttöön mm. Erätauko-keskustelut (A3.), katutila käyttöösi -toimintamalli ja kestävä liikunnan asukasraati. 2020 kehitettiin uusi osallisuus- ja lähidemokratiamalli, joka korvaa osallisuusohjelman. Osallisuusmalli otettiin käyttöön 9.11.2020. Siihen voi tutustua kaupungin verkkosivuilla [osallisuusmalli](#).

A2. Osallistuva budjetointi

Kaupunkitasoisen osallistuvan budjetoinnin toimintamallin kehittäminen aloitettiin vuonna 2019 ja ensimmäinen pilotti toteutettiin vuonna 2020. Mallissa kaupunkilaiset päättävät ja kaupunki toteuttaa alueellisia hankkeita. Osallistuvassa budjetoinnissa yhteistä kaupunkia kehitettiin kolmessa eri vaiheessa vuoden 2020 aikana. Vaiheet olivat ideoi, kehitä ja äänestä. Kokonaisbudjetti oli 100 000 € ja ideoiden tuli olla teemojen hyvinvointi, yhteisöllisyys, ympäristö ja liikunta mukaisia. Osallistuvan budjetoinnin ideointivaihe keräsi yli 700 ehdotusta, joista valikoitui arvioinnin jälkeen toteuttamiskelpoiset ideat Lahti Lackathon –OSBU-työpajaan sekä asukasäänestykseen elosyyskuussa 2020. Toteutettavaksi äänestettiin ja valittiin kymmenen hanketta. [Osallistuvan budjetoinnin toimintamalli](#).

A3. Erätauko-keskustelut

Erätauko on Sitran kehittämä rakentavan keskustelun menetelmä. Erätauko-säätiö valitsi vuoden 2019 dialogiteoksi Lahden kaupungin Erätauko-verkoston ja kaupungin työntekijöiden dialogitaidot. Suomen dialogiteko 2019 -palkinnon perusteluissa todetaan, että Lahden kaupunki on valtakunnallinen suunnannäyttävä dialogin laajamittaisessa käyttöönotossa sekä asukkaiden kanssa että kaupungin oman organisaation sisällä. Lahti on panostanut dialogisuuden näkyvyyteen myös mediassa. Kaupunki on kouluttanut viisikymmentä dialogin ja Erätauko-menetelmän fasilitaattoria ja muodostanut rakenteita, joiden avulla he ovat voineet varmistaa, että koulutuksessa opittua osaamista on hyödynnetty.

A4. Homebase

Osallisuus ja hyvinvointipalvelujen vastuualue ja nuorisopalvelut käynnistivät yhteistyössä 3. sektorin toimijan kanssa toipuvilla nuorilla päihderiippuvaisilla suunnatun päihdeettömän vertaistuellisen kohtaamispaikkatoiminnan kaupungin keskustassa. Homebase aloitti toiminnan syksyllä 2019. Homebasen tarkoituksena on tukea toipuvia päihderiippuvaisia pysymään päihdeettömänä ja rakentamaan omaa tulevaisuutta. Homebase sai valtakunnallisen vuoden raittiusteko-tunnustuksen vuonna 2020.

A5. Yhteisökärpänen

Vuonna 2019 valmistuneiden PYLL-tulosten (ennenaikaisesti menetetyt elinvuodet) pohjalta kaupunki käynnisti syksyllä 2020 Yhteisökärpänen-hankkeen yhteistyössä Diakonialaitoksen kanssa. Yhteisökärpäsen työntekijä kuuntelee ja keskustelee eri elämäntilanteessa olevien ihmisten kanssa heidän arkiympäristöissään. Työntekijä kehittää asukkaiden kanssa yhdessä alueelle uusia osallisuutta lisääviä toimintamuotoja ja tekemistä yhteistyössä alueen muiden toimijoiden ja yrittäjien kanssa. Tarkoituksena on, että nämä uudenlaiset yhteisölliset ja asukkaiden osallisuutta lisäävät toiminnot jäisivät alueelle elämään hankkeen loppumisen jälkeen.

A6. Järjestöjen tuki syrjäytymisvaarassa oleville

Kaupunki on tukenut järjestöjä syrjäytymisvaarassa olevien kuntalaisten aktivoimiseksi ja hyvinvoinnin lisäämiseksi. Kaupunki on tehnyt yhteistyötä mm. päihdeongelmaisten, mielenterveyskuntoutujien, syrjäytymisvaarassa olevien lasten, nuorten ja ikäihmisten parissa toimivien sekä ruoka-aputoimijoiden kanssa. Ikäihmisten virikkeellisen arjen turvaamiseksi on tuettu mm. kaupunginosakerhoja ja ikääntyville järjestettiin neljä ravitsemustapahtumaa syksyn 2020 aikana. Sivistyksen palvelualueen sekä osallisuus- ja hyvinvointipalvelujen vastualueen yhteinen avustussääntö laadittiin 2019 ja avustuskäytäntöjä yhdenmukaistettiin. Myös työllisyyspalveluilla on ollut tiivistä toiminta- ja rahoitusyhteistyötä 3. sektorin työllistäjien kanssa. Kaupunki on kutsunut vuosittain yhdistystoimijat yhdistysiltoihin kehittämään edelleen yhdistysten ja kaupungin välistä yhteistyötä.

A7. Palvelutori

Palvelutori aloitti toiminnan kauppakeskus Triossa tammikuussa 2020. Palvelutorin lähtökohtana on julkisten palvelujen palvelukonsepti, joka sujuvoittaa kaupunkilaisten arkea ja lisää palvelujen tasavertaista saavutettavuutta. Palvelutori osallistavana toimintapaikkana toimii myös vahvana hyvinvointia, yhteisöllisyyttä ja osallisuutta tukevana alustana yhdistyksille, yrityksille ja oppilaitoksille. Palvelutorin II-vaiheen suunnittelu jatkui vuonna 2020.

A8. Digikinkerit senioreille

Senioreiden digilukutaidon kehittämisprojekti käynnistyi syksyllä 2018 ja se saavutti suuren suosion ikäihmisten keskuudessa. Digilukutaidon kehittämisen ohella projekti on luonut yhteisöllisyyttä ja osallisuutta. Projekti jatkui edelleen vuonna 2020 koronapandemian rajoitukset huomioiden. Syksyllä 2020 hyvää palautetta saanutta digilukutaidon kehittämisen toimintamallia pilotoitiin työttömistä ja mielenterveyskuntoutujista koostuviin asiakasryhmiin.

A9. Lahden lapsiystävällinen kunta Unicef-tunnustus

Lahden kaupungille luovutettiin 2018 toisen kerran Suomen UNICEF ry:n myöntämä Lapsiystävällinen kunta -tunnustus. Lapsiystävällisen kunnan tulee edistää lasten ja nuorten yhdenvertaisia osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksia. Lisäksi lapsilla tulee olla mahdollisuus kertoa, millaisessa kunnassa he tahtovat arkeansa elää. Lahden kaupungissa esimerkiksi ympäristö- ja nuorisopalveluissa lapsilla ja nuorilla on aktiivinen rooli toimintojen suunnittelussa. Yksi kehittämiskohde on lapsivaikutusten arviointi, jota jatketaan kaudella 2021-2025.

A10. Harrastustoiminnan kokeilu eteläisellä alueella

Helmikuussa 2020 eteläisellä alueella alkoi kaksivuotinen harrastustoiminnan kokeilu -pilotti, jonka tavoitteina on nuorten matalankynnyksen harrastusmahdollisuuksien lisääminen ja monipuolistaminen, yksinäisyyteen vastaaminen, nuorten toivoman toiminnan toteuttaminen, toiminnan vieminen lähelle nuorten arkiympäristöön sekä erityisryhmien huomioiminen. Pääkohderyhmänä ovat 6.-9.-luokkalaisten ja 4.-5.-luokkalaisten tarvittaessa.

Kevään 2020 aikana kouluilla toteutettiin erilaisia harrastuskokeiluja. Koronan myötä toimintaa toteutettiin etäyhteyksin esimerkiksi Instagramissa ja TikTokissa livestriimuksina. 7.-luokkalaisten harrastusneuvonnan tuloksena haastateltiin 316 nuorta. Syksyllä 2020 perustettiin 17 nuorisopalveluiden harrastusryhmää, joihin osallistumiskertoja kertyi 700.

A11. Harrastustakuu

Lahden kaupungin sivistyspalveluissa ryhdyttiin syksyllä 2019 valmistelemaan harrastustakuuta lapsille ja nuorille. Tavoitteena on, että Lahti takaa jokaiselle nuorelle mahdollisuuden harrastamiseen riippumatta perheen taloudellisesta tilanteesta. Tarkoitus on selvittää olemassa olevat keinot tukea rahallisesti harrastamista ja koota yhteen toimijoita, jotka tarjoavat harrastusmahdollisuuksia. Lahden kaupunki sai opetus- ja kulttuuriministeriöltä rahoituksen 2020-2021 harrastamisen Suomen mallin pilottiin. Pilotti toteutetaan Kärpäsän, Mukkulan, Lähteen ja Möysän kouluilla 2021.

A12. Mahdollistamo

Mahdollistamo ohjaa ja kannustaa nuoria omaehtoiseen toimintaan tukemalla ja auttamalla nuorten projektien toteutumista henkilökohtaisella ohjauksella ja avustuksilla. Mahdollistamo koostuu nuorisopalveluiden kulttuurisen nuorisotyön tiimien jäsenistä ja eri työmuotojen edustajista. Ryhmä jakaa vuosittain 10.000 € 10-29-vuotiaiden nuorten unelmille, jotka tuottavat hyvinvointia niin unelman ideoijalle, tekijöille ja kokijoillekin. Prosessi unelmasta toteutukseen hoituu joustavasti ja nopeasti. Mahdollistamon prosessi avattiin nuorille lokakuussa 2020. Nuorten unelmia saapui muutamassa kuukaudessa 14. Niistä osa toteutui jo vuonna 2020 ja osa toteutettavista unelmista on siirretty koronatilanteen vuoksi vuodelle 2021.

A13. Maahanmuuttajalasten ja -oppilaiden tuki

Osana *Hyvinvointitasa-arvo* -hanketta on kehitetty KOKO-tiimin (maahanmuuttajien kouluun kotoutuminen) toimintaa yhteistyössä varhaiskasvatuksen, koulujen ja yhteistyöverkostojen kanssa. Toiminnan tavoitteena on selkiyttää juuri maahan tulleen varhaiskasvatus- ja oppivelvollisuusikäisen lapsen tai nuoren päiväkotij- ja koulupolkua, suunnittelemalla hänelle tarvittavia tukitoimia. Tällä edistetään maahanmuuttajaoppilaan kouluun sitoutumista ja vanhempien osallisuutta koulunkäyntiin. Varhaiskasvatuksen ja opetushenkilöstön monikulttuurisuusosaamista on lisätty järjestämällä aiheeseen liittyvää koulutusta.

A14. Läksykummi-toiminta

Keväällä 2020 koronapandemiaan liittyneiden rajoitustoimenpiteiden ja etäopintojen aikana Mannerheimin Lastensuojeluliiton (MLL) Lahden yhdistyksen Ystäväksi maahanmuuttajaäidille -hanke tarjosi läksykummitoimintaa, joka oli suunnattu aluksi erityisesti maahanmuuttajaperheiden lapsille. Myöhemmin MLL:n Hämeen piirin tultua mukaan toiminta laajeni kantasuomalaisiin oppilaisiin. Yhteistyötä tehtiin eri koulujen kanssa. Läksykummit olivat hankkeen kautta koulutettuja kummeja,

jotka toimivat yhteistyössä koulun opettajien ja lasten vanhempien kanssa. Läksykummi oli yhteydessä perheeseen etäyhteyden kautta (WhatsApp ja Skype-videopuhelu). Kummin tehtävänä oli kyseillä kuulumisia, kannustaa läksyjen tekoon ja auttaa yksittäisten tehtävien tekemisessä.

A15. Oppimisen tuen suunnitelma

Erityisopetuksessa on tehty palveluverkon muutos oppimisen tuen tiimien ja aluerehtoritiimien yhteistyönä. Muutoksessa oppimisen tuki on tuotu oppilaan lähikouluun tai alueelle. Opetushenkilöstö on siirtynyt aiemmasta yksin opettamisesta vahvemmin yhdessä opettamiseen ja tiimioppimiseen. Toimintaa on suunniteltu aiempaa ketterämmin.

A16. Nuorisopalvelujen digitaalinen ja jalkautuva toiminta

Pandemiarajoitusten aikana nuorisopalveluissa otettiin käyttöön digitaalisia ympäristöjä ja striimausta lisättiin (mm. Instagram, Discord, Teams, Zoom, WhatsApp).

Nuorisotilojen toiminta siirrettiin digitaalisiin ympäristöihin. Samalla tavoitettiin nuoria, joita muuten ei tavoitettaisi. Rajoitusten aikana nuorisotyöntekijät myös jalkautuivat tapaamaan nuoria alueille vähintään kaksi kertaa viikossa, myös viikonloppuisin. Jalkautumisista raportoitiin viikoittain Lahden kaupungin valmiusryhmälle. Myös nuorten työpajat siirtyivät etävalmennukseen. Digitaalisissa ympäristöissä jaettiin ja käytiin läpi työtehtäviä, tehtiin ryhmä- ja yksilötehtäviä sekä ohjattiin arjen asioissa tarpeen mukaan. Tavoitteena oli tarjota nuorille valmennussuhteen keskeytyksetön jatkuminen.

A17. Nuorten tukipalvelut: Etsivä nuorisotyö ja Domino

Nuorisopalveluissa on tarjottu erilaisia nuorten tukipalveluita. Yhteensä Etsivän nuorisotyön ja Dominon palveluissa on vuosittain noin 600 nuorta.

Etsivässä nuorisotyössä vahvistetaan nuorten elämäntaitoja ja ratkaistaan yksilöllisiä haasteita. Tavoitteena on lisätä valmiuksia koulutukseen tai työelämään. Toiminta perustuu yksilölliseen tarpeeseen ja vapaaehtoisuuteen. Palvelu liikkuu nuoren mukana eikä ole sidottu paikkaan.

Nuorten tukipalvelut, Domino tarjoaa yksilöllistä tukea 17–25-vuotiaille lahtelaisille ja jalkautuvaa ehkäisevää päihdetyötä 13–17-vuotiaille vapaa-ajalla kadulla ja julkisissa tiloissa. Dominossa kokonaisvaltaista tukea tarjotaan yksilöllisesti, oikea-aikaisesti, ratkaisukeskeisesti ja nuorta kunnioittaen. Tavoitteena on motivoida nuorta rakentamaan mahdollisuudet riittävän hyvään elämään. Huoltajien ja läheisten sekä viranomaisten kanssa tehdään yhteistyötä tarpeen mukaan. Nuori ohjataan tarvittaessa muihin tukipalveluihin.

A18. Wellamo-opiston erityisryhmien kurssit

Opetushallituksen Voimaa Wellamosta -hankkeen tuella on järjestetty aktiivisia kursseja muistiongelmaisille ja palvelutalojen päivätoimintaan, esimerkiksi liikuntaa, musiikkia, kuvataidetta, käsityötä ja sanataidetta. Elämäni eläkevuodet -ryhmässä annetaan eväitä omannäköisen arjen rakentamiseen ja oman hyvinvoinnin vahvistamiseen työelämästä jo eläköityneille. Ikäkorttelitoiminta-ryhmissä (10 kurssia) on tarjottu aktiivista toimintaa iäkkäille ja kotona asuville. Verkkokurssien määrää on lisätty. Saatavilla on myös perhekursseja, aikuinen/lapsi (keramiikka, robotiikka, liikunta, tanssi ym.). Kurssimaksuja on kompensoitu esimerkiksi Opetushallituksen opintoseteleillä (seniorit, eläkeläiset, henkilöt, joilla alhainen pohjakoulutus) ja työttömien 50 %:n alennuksella. Pois siiloista! -ajattelulla edistetään kaupungin sisäistä yhteistyötä ja kuntalaisten asiakaspalvelun sujuvuutta. Esimerkkejä ovat Wellamo-opiston ja Lahti-Pisteen yhteistyö kurssi-ilmoittautumisessa ja Digiklinikka-toiminta eri kuntien kirjastoyhteistyössä.

A19. Lahden suunta

Lahden suunta on yleiskaavan ja eri ohjelmien muodostama kokonaisuus, joka laaditaan valtuustokausittain. Yleiskaavan kautta Lahden suunta konkretisoi strategian tavoitteita maankäytön näkökulmasta ja on tärkeässä roolissa tavoiteasettelun määrittelyssä tarkemmalle suunnittelulle. Eri ohjelmien toimenpiteet taas vievät strategian tavoitteita käytännön toteutukseen. Lahden suunta mahdollistaa yhteisen keskustelun kaupungin kehittämisestä ja tulevaisuudesta. Lahden suuntaa valmistellaan yhdessä asukkaiden, toimijoiden ja asiantuntijoiden voimin. [Lahden suunta](#).

A20. Osallistuminen ja kokemuksellinen paikkatieto kaupunkisuunnittelussa

Lahden kaupunkisuunnittelussa painotetaan osallistumista ja yhteistä keskustelua kaavoituksen aloitus- ja luonnosvaiheessa, jolloin eri tarpeita ja näkökulmia on vielä mahdollista sovittaa yhteen. Lisäksi kaupunkisuunnittelussa on vakiintuneena toimintatapana kokemuseräisen paikkatiedon kerääminen asukkailta Maptionnaire-ohjelmalla ja kerätyn tiedon jakaminen kaupungin sisällä kaikkien suunnittelijoiden käyttöön yhteisessä paikkatieto-ohjelmassa. Kokemuseräisen tiedon hyödyntäminen suunnittelussa parantaa asukkaiden mahdollisuuksia osallistua oman elinympäristönsä muutosten suunnitteluun sekä laajentaa suunnittelijoiden tietopohjaa alueen arvoista ja kehittämistarpeista.

B Hyvinvointiin liittyvät toimenpiteet

B1. Matalankynnyksen liikunta- ja kulttuuripalvelut

Liikuntapalvelut. Ylläpidettyjen liikuntapaikkojen käyttöasteet ovat nousseet ympärivuotisuuden lisääntyttyä. Myös muuhun kaupunkiympäristöön on kohdennettu aktiivista elämäntapaa edistäviä investointeja (esimerkiksi väylät, ulko-/virkistysalueet, ulkokuntolaiteryhmät). Liikuntapalveluissa ikäihmisten liikunta-aktiivisuus on noussut noin 5 %. Keväällä 2020 koronapandemian vuoksi liikuntapaikkoja suljettiin annettujen viranomaisohjeiden mukaisesti. Muita toteutettuja toimenpiteitä:

- Yläkoululaisten maksuttomat uimahalli-/kuntosalikäynnit (käyntikertamäärät kaudessa 300-400).
- Vähävaraisten perheiden lasten harrastustoiminnan taloudelliseen tukemiseen kohdentuva hanke on käynnistetty valtiontuella yhteistyössä useiden seurojen kanssa osana harrastuskuutoimintaa.
- Lasten ja nuorten liikuntatoiminnan käytössä olevien liikuntapaikkojen vuoromaksuja on alennettu tarkastelujaksolla kahdesti noin 5-10 %.
- Kaupungin henkilöstön työhyvinvointihanke Henkilöstö liikkeelle käynnistyi (mittaukset, neuvonta, hyvinvointikartoitukset jne.).
- Kaupunkilaisten liikuntaneuvontaa jatkettiin edelleen järjestö- ja sote-yhteistyössä.
- LIIRA-hankkeen (maahanmuuttajien liikunnan edistäminen ja integrointi) toiminta vakiintui.
- Urheilutapahtumiin liittyviä investointeja erityisesti talviliikunnassa. ns. ensilumen latu ja muu reittiverkosto.
- Uimahalliverkoston peruskorjaukset valmistuivat, mm. monitoimitalojen suunnittelussa ja toteutuksessa korostettiin alueiden ja tilojen aktiivisuutta edistäviä toimenpiteitä.

Kirjasto. Asiakastutkimusten perusteella jo kirjastopalveluiden olemassaolo edistää kuntalaisten hyvinvointia. Kirjastot ovat kaikille avoimia tiloja, joissa on mahdollisuus kokoontua, tehdä töitä, opiskella, tavata tuttuja, viihtyä ja osallistua. Kirjasto tekee yhteistyötä eri toimijoiden kanssa ja lainaa mm. liikuntapalveluiden hankkimia liikuntavälineitä kuntalaisille. Vuodesta 2019 lähtien kirjastosta

on voinut lainata eri kulttuuri- ja liikuntatoimijoiden kausikortteja. Syksyllä 2020 otettiin käyttöön satutuokiokassit ja Lastu-lukumatkat. Kirjastossa edistetään monilukutaitoa ja tarjotaan laitteita ja tukea sähköiseen asiointiin. Lastu.finna.fi-verkkokirjasto täydentää kirjaston painettuja aineistoja. Kotikirjastopalvelu ja Celia-äänikirjapalvelu ovat esteettömiä. Kirjastopalvelut 2020 siirtyivät pandemian myötä aiempaa vahvemmin verkkoon. Samalla tuotettiin opetusvideot e-aineistojen käyttöön, Skypen lataamiseen ja WhatsApp-viestittelyyn. Henkilökohtaisia digiopastuksia tarjottiin lähiopastuksena tai etäneuvontana puhelimitse.

Sinfonia Lahti (Lahden kaupunginorkesteri). Sinfonia Lahden kenraaliharjoitukset ovat avoimia koululaisille, musiikinopiskelijoille ja työttömille. Eläkeläislipulla ja päiväkonserteilla on mahdollistettu ikääntyvien osallistuminen. Kulttuurikortti on mahdollistanut 9. luokkalaisille edullisen sisään pääsyn esityksiin ja konsertteihin. Lapsille ja koululaisille on järjestetty suunnitelmallisesti projekteja osana perusopetuksen kulttuuriohjelmaa. Koronapandemian myötä Sinfonia Lahti etsi muita tapoja palvelujensa tarjoamiseksi yleisölleen, joista verkkoon tuotettava sisältö muodostui tärkeäksi. Sinfonia Lahdella oli verkkosisältöjen tuottamiseen hyvät valmiudet. Orkesteri aloitti jo 2007 Classic-live.com-sivustolla ensimmäisenä orkesterina maailmassa säännölliset verkkokonserttilähetykset. Pienryhmätoimintana järjestettiin pihakonsertteja palvelutalojen koronakaranteenissa oleville asukkailla. Pienryhmät konsertoivat myös päiväkodeissa sekä eri kohteissa kaupungilla, kuten kahviloissa, kirjastoissa ja kauppakeskuksissa.

Lahden kaupunginteatteri. Kouluilla järjestetyssä draamakasvatuksessa on ollut mukana yleisopetuksen ja erityisen tuen luokkia eri puolilta kaupunkia. Lukuvuonna 2019-2020 toteutettiin ensimmäistä kertaa yhteistyössä koulun psykologin ja kuraattorin kanssa draamajakso, Interventio-pilotti. Kaupunginteatteri tarjoaa esteettömät tilat ja edullisemmat liput veteraaneille ja eläkeläisille. Keväällä 2020 teatteritoiminta keskeytyi koronapandemian vuoksi, samalla esimerkiksi 2015 aloitettu Teatterikaveritoiminta. Teatterikaverit on eri ikäisistä teatterin ystävistä koottu vapaaehtoisten joukko. He ovat teatterin toimintaan ja sisältöihin perehtyneitä kokemusasiantuntijoita, jotka muun muassa vetävät yleisölle suunnattuja alustuksia.

B2. Lahden suunta – hyvinvoinnin edistäminen

Lahden suunta 2017-2020 -työtä on valmisteltu strategian pohjalta ja hyvinvoinnin edistäminen on ollut mukana työssä monella tasolla. Esimerkiksi lähiviheralueiden määrää lisäämällä ja lähipalveluverkkoa vahvistamalla houkutellessa lahtelaisia arkiliikunnan pariin. Arjen paikat ja reitit -tutkimus on tuottanut pohjatietoa lahtelaisten liikkumisesta ja ympäristökokemuksista. Asukastietoa on kerätty myös metsien ulkoilukäytöstä. Virkistysalueverkostolle on laadittu yleissuunnitelma, joka on ollut virkistysalueita koskevan yleiskaavarakaisun pohjana. Luonnosvaiheessa Lahden suunta -työn vaikutuksia arvioitiin hyvinvoinnin näkökulmasta. Kokonaisuuden todettiin edistävän monella tavalla lahtelaisten hyvinvointia, erityisesti fyysisen ja psyykkisen hyvinvoinnin osalta.

B3. Kestävän kaupunkiliikunnan ohjelma

Ensimmäistä kertaa osana Lahden suunta -työtä laadittuun kestävä kaupunkiliikunnan ohjelmaan on koottu tavoitteet ja toimenpiteet, joiden avulla Lahdessa edistetään kestävä kaupunkiliikuntaa. Kestävän kaupunkiliikunnan ohjelma eli SUMP (Sustainable Urban Mobility Plan) perustuu Euroopan komission ohjeistukseen. Se toteuttaa myös Lahden kaupungin strategiaa. Osana työtä laadittiin myös pyöräilyn tavoiteverkko 2030, johon on määritelty pyöräilyn pää- ja aluereitit Lahdessa. Tavoitteena on, että laadukkaasti infran pyöräilyn pääreitit toteutetaan vuoteen 2030 mennessä. Lisäksi pyöräiliikenteen ja jalankulun tavoiterekiteistön talvikunnossapitoa parannetaan ja reiteillä toteutetaan pieniä parannuksia liikenneturvallisuuden ja sujuvuuden parantamiseksi lyhyellä aikajänteellä.

Ohjelman tavoitteena on myös toteuttaa kaikille kouluille omat kestävä liikunnan ohjelmat, viestiä ja markkinoida kestävästä liikkumisesta aktiivisesti - esimerkiksi osallistamalla vuosittain

pyöräilyviikkoon ja Euroopan liikkujan -viikkoon. Tulevina vuosina myös Lahden keskustassa parannetaan kestävästi liikkuemisen olosuhteita keskustan kävelypainotteisuutta lisäämällä. Joukkoliikenteen vaihtopysäkkialue sijoitetaan Vesijärvenkadulle, ohiajava autoliikenne ohjataan keskustan kehäkadulle ja pyöräilyn olosuhteita parannetaan. Lahteen tulee vuonna 2021 kaupunkipyöräjärjestelmä, joka täydentää joukkoliikennettä ja parantaa saavutettavuutta. Koko ohjelmaan voit tutustua [täältä](#).

B4. Maakunnallinen lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma 2018-2021

Maakunnallinen lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma laadittiin ensimmäisen kerran 2013 ja päivitettiin 2018 vuosille 2018-2021.

B5. Perhekeskus

Päijät-Hämeessä on otettu käyttöön perhekeskustoimintamalli. Lasten, nuorten ja perheiden näkökulmasta tarkoitusta on tarjota tukea ja ratkaisuja oikea-aikaisesti ja ennakoivasti. Perhekeskus toteutetaan toimijoiden verkostona, jossa kuntien, kuntayhtymän, järjestöjen, seurakuntien ja vertaisten tarjoamat palvelut ja tuki yhdistyvät. Hyvinvointiyhtymän hallitus on hyväksynyt keväällä 2020 suunnitelman perhekeskuksen sijoittumisesta Aleksanterinkatu 11:een.

B6. Matalan kynnyksen mielenterveyspalvelut

Matalan kynnyksen mielenterveyspalveluiden keskeisimmät toimenpiteet:

- *Koulupoissaolo-vertaistoimintaa* on toteutettu yhteistyössä lastensuojelun kanssa. Monialaisen asiantuntijaryhmän toimintaa on kehitetty osana LAPE kehittämistyötä. Päiväkodit, koulut ja oppilaitokset ovat kutsuneet työryhmiin asiantuntijoita esimerkiksi lapsiperhe- ja mielenterveyspalveluista. Toiminta tukee lapsia, nuoria ja perheitä koulupoissaolojen vähentämiseksi.
- *Onks tää normaalia? -chat -palvelu* on käynnistetty opiskeluhollossa seudullisena yhteistyönä.
- *Opiskeluhooltamo* on matalan kynnyksen keskustelufoorumi, joka on avoin kaikille oppilaille ja opiskelijoille. Opiskeluhooltamotoimintaa on kehitetty kaikilla kouluasteilla.
- *Opiskeluhoollon henkilöstön* mielenterveysosaamista on lisätty lyhytterapiakoulutuksella.
- *Varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen henkilöstön* vuorovaikutus- ja mielenterveysosaamista on vahvistettu järjestämällä aiheesta koulutusta (neuropsykiatriset vaikeudet, psyykkisesti oireileva oppilas, restoratiivinen ja sovitteluva yhteisö, vanhempien kohtaaminen, hyvän mielen koulu, hyvää mieltä yhdessä, lapsen mieli).

B7. Kiusaamisen ja häirinnän ehkäisy: TUTKA ja KiVa

TUTKA Päijät-Hämeen turvataitokasvatusmalli -hankkeessa (2019-2020) opetus- ja opiskeluhoollotohenkilöstölle on järjestetty koulutusta seksuaalisen häirinnän ja väkivallan ennaltaehkäisyyn ja puuttumiseen. Kouluihin ja oppilaitoksiin on luotu yhdenmukainen turvallisuussuunnitelma syksyn 2020 aikana. KiVa-koulukiusaamisen vastaisen toimenpideohjelman kuntakohtainen lisenssi on hankittu ja ohjelma ollut käytössä kaikilla peruskouluilla.

B8. Lasten ja nuorten alueellinen hyvinvointityö

Lasten ja nuorten alueellisella hyvinvointityöllä on edistetty maakunnallisten hyvinvointisuunnitelman tavoitteiden toteutumista osallistaen kentän toimijat hyvinvointityön toteuttamiseen. Toimintaa on suunniteltu vastaamaan alueen hyvinvointitietoja ja tarpeita. Aluetason toiminnan toteutusta on ohjannut jokaisella alueella oma alueellinen hyvinvointityöryhmä, jossa on ollut mukana

varhaiskasvatuksen, perusopetuksen, opiskeluhuollon, nuorisopalveluiden ja Päijät-Hämeen hyvinvointikuntayhtymän lapsiperhepalveluiden ja neuvola- ja kouluterveydenhuollon edustus. Alueelliset hyvinvointiseminaarit ovat toteutuneet suunnitellusti. Seminaareissa on sovittu niistä toimenpiteistä, joihin on ryhdytty kyseisenä toimintavuotena.

B9. Ehkäisevä mielenterveys- ja päihdetyö

- *HuuMa*. Lahden kaupunki on mukana maakunnallisessa nuorten huumeidenkäytön ehkäisemiseen tähtäävässä HuuMa-hankkeessa (Huumeeton maakunta- hanke 2019-2021). Hankkeen aikana mm. osa 5-6 -luokkalaisten opettajista ja heidän yhteistyökumppaneistaan on osallistunut Juteltaisko-koulutuksiin. 8-luokaiset ovat osallistuneet kahden tunnin HuBu-päihdekasvatustunnille, josta on saatu ajankohtaista tietoa nuorten päihdeasenteista ja -kokeiluista sekä vahvistettu avointa keskustelukulttuuria päihdeistä koulun, nuorten ja kodin välillä.
- *Pete Lahti*. Pete Lahti -toimijat (Päijät-Hämeen ehkäisevän mielenterveys- ja päihdetyön Lahden alueverkosto) ovat yhteistyössä järjestäneet vuosittain asukkaille ja ammattilaisille erilaisia tapahtumia, tempauksia ja koulutuksia mielenterveydestä ja päihdeettömyydestä. Esimerkiksi Lahden kaupungin nuorisotoimi organisoii vuosittain Päihdeputken 6-luokkakaisille ja Järkee vai ei? -tapahtuman 8-luokkalaisille.
- *Ehkäisevän mielenterveys- ja päihdetyön koordinaattori*. Lahteen perustettiin uusi ehkäisevän mielenterveys- ja päihdetyön koordinaattori toimi vuoden 2020 alusta alkaen. Hän on valmistanut kaupunkitasoisen ehkäisevän päihdetyön toimintaohjelman yhteistyössä kaupungin eri palvelualueiden kanssa.
- *Jalkautuva ehkäisevä päihdetyö* oli hankkeena 8.4.19-31.12.20 ja vakinaistetaan osaksi nuorisopalveluiden toimintaa vuoden 2021 alusta alkaen. Työpari jalkautuu ilta-aikoina nuorten vapaa-ajan viettopaikoille ja tekee ehkäisevää päihdetyötä myös kouluilla ja pienryhmissä.

B10. Ikäihmisten hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen toimenpideohjelma vuodelle 2020

Lahden kaupungin ikäihmisten hyvinvointisuunnitelma päivitettiin edellisen kerran vuonna 2015, jolloin sosiaali- ja terveystoimiala oli vielä osa kaupungin toimintaa. Syksyllä 2018 valmistui Päijät-Hämeen maakunnan suunnitelma ikääntyvän väestön tukemiseksi – läkkäiden yhteen sovitettujen palvelujen kokonaisuus Päijät-Hämeessä. Tätä maakunnallista suunnitelmaa täydentämään laadittiin vuonna 2019 lahtelaisten ikäihmisten hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen toimenpideohjelma vuodelle 2020 yhteistyössä kaupunkiympäristön ja sivistyksen palvelualueiden, osallisuus- ja hyvinvointipalvelujen vastuualueen ja vanhusneuvoston kanssa. Jatkossa ikäihmisten hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen toimenpideohjelma päivitetään samanaikaisesti laajan hyvinvointisuunnitelman kanssa.

B11. Ikäihmisten asiointiapu ja soittopalvelu koronapandemian aikana

Koronapandemian ja siihen liittyneiden rajoitustoimien aikana, keväällä 2020 ikäihmisille tarjottiin asiointiapua kauppa-asiointiin ja omahoitotarvikkeiden hakemiseen. Yli 80-vuotiaille lahtelaisille soitettiin ja varmistettiin näin kotona pärjääminen. Henkilöille, joita ei tavoitettu puhelimitse lähetettiin kirje, jossa kerrottiin, mistä voi kysyä apua asiointiin tai saada keskusteluapua. Tarvittaessa ikäihmisiä ohjattiin asiointiapuun, hyvinvointiyhtymän palvelujen piiriin tai keskusteluun seurakuntayhtymän työntekijöiden kanssa.

B12. Lahden kaupungin viestintä koronavirustilanteessa

Kaupunki on lähettänyt julkisen tiedotteen kotitalouksiin keväällä 2020 Lahti - koronakevään palveluja ja joulukuussa 2020 Lahti – joulunajan koronainfo. Lahden kaupungin www-sivuille on päivitetty säännöllisesti vuoden 2020 aikana [ajankohtaista tietoa ja ohjeita liittyen koronapandemiaan](#).

Päijät-Hämeen hyvinvointikuntayhtymän sivuille yhteistyössä Lahden kaupungin kanssa on koottu eri kielillä ohjeita “Miten sinä voit estää koronan leviämisen?”. Ohjeet on käännetty englannin, arabian, persian, somalin, tigrinjan, turkin, venäjän ja thain kielille.

B13. Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen sivut

Lahden nettisivuille (Lahti.fi) on avattu hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen -sivut syksyllä 2020. Sivujen otsikointi noudattaa Päijät-Hämeen maakunnallisia hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen painopistealueita, joita ovat mielen hyvinvointi, osallisuus ja yhteisöllisyys, arjen turvallisuus, päihitteettömyys ja terveelliset elintavat. Sivuilta löytyy ajantasaiset ja luotettavat linkit päihitteiden käytön sekä mielenterveyden itsearviointitesteihin ja tuen saamiseen. Sivustolle on koottu tietoa hyvään ravitsemukseen, liikuntaan sekä uneen ja lepoon liittyen sekä tietoa erilaisista osallistumismahdollisuuksista. Arjen turvallisuuteen liittyviä teemoja ovat turvallisuus lähisuhteissa, asuinympäristössä sekä kotona ja vapaa-ajalla. [Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen](#).

B14. Ranta-Kartanon monisukupolvikortteli

Uusia rakentamishankekokonaisuuksia on lähtenyt käyntiin kuten Ranta-Kartanon monisukupolvikortteli, jossa ikääntyneiden asuminen ja muu asuminen on samassa korttelissa niin että kohtaamia voi syntyä.

B15. Uusien asumiskonseptien etsiminen ikäihmisille

Asuntotoimi/maankäyttö on käynyt aktiivista vuoropuhelua Päijät-Hämeen hyvinvointikuntayhtymän, rakennuttajien ja palveluntuottajien kesken uusien konseptien saamiseksi ja toisaalta esimerkiksi rakennettavaksi haettavien kohteiden suunnitteluratkaisujen ohjaamiseksi haluttuun suuntaan (tilanteissa, joissa edellytetään kunnan asuntopoliittista puolta).

B16. Asumisneuvonnan pilotointi

Lahdessa pilotoitiin yhdessä Lahden Talojen kanssa asumisneuvontaa osana valtakunnallista vuokra-asukkaiden talousongelmia ehkäisevää ASTA-hanketta vuosina 2018-2021. Asumisneuvonnalla pyritään talous- ja asumisneuvonnan keinoin ennaltaehkäisemään asunnottomuutta esimerkiksi häätöjä vähentämällä. 2020 vuoden alusta asumisneuvonta on toiminut osana Palvelutorin kokonaisuutta tarjoten asumisneuvonnan palvelua sähköpostitse, puhelimitse ja paikan päällä.

B17. Hissivastusten myöntäminen

Hissivastusten myöntäminen edesauttaa esteettömyyttä ja sitä kautta mahdollistaa kotona asumisen mahdollisimman pitkään. Vuosina 2017-2020 asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus (ARA) ja kaupunki ovat avustaneet kymmenen hissien rakentamista viidessä eri kohteessa.

B18. Lahti Lähiöohjelma 2020-2022 -hanke

Lähiöohjelma on ympäristöministeriön ohjelma. Ohjelmaa vetää ympäristöministeriö ja siihen osallistuvat oikeusministeriö, opetus- ja kulttuuriministeriö, sisäministeriö, sosiaali- ja terveysministeriö sekä työ- ja elinkeinoministeriö.

Mukkulan ja Rakokivi-Nastonharjun kehittämishankkeet valikoituivat mukaan lähiöohjelmaan keväällä 2020 kaupunginhallituksen päätöksillä. Lähiöohjelma-hankkeen tavoitteena on löytää poik-kihallinnollisia toimia, jotka ehkäisevät asuinalueiden eriytymistä, lisäävät asukkaiden hyvinvointia ja osallisuutta, edistävät asuinalueen elinvoimaisuutta sekä turvaavat palveluiden ja asumisen hyvän tason. Ohjelma on kohdennettu 14 suurimmalle kaupungille. Kuntien avustusprosentti on 35 % kokonaiskustannuksista ja rahoitus on vuosille 2020–2022. Ohjelman aikana kehitetään alueen kunnallistekniikkaa (kevyenliikenteenväyliä, puistoja, valaistusta) sekä tuetaan tutkimushankkeiden toteuttamista.

B19. Vaikutusten ennakoarviointi päätöksentekoprosessiin ja asianhallintajärjestelmään

Vaikutusten ennakoarviointi sisällytettiin osaksi päätösvalmistelua syksyllä 2020. Uuden mallin tavoitteena on, että jokaisen päätösvalmistelun aluksi tehdään ratkaisu vaikutusten ennakoarvioinnista ja arvioinnin toteutus kirjataan päätösehdotukseen. 2021 lähtien asianhallintajärjestelmä ohjaa vaikutusten ennakoarviointiin (Dynasty10). Esittelijät vastaavat vaikutusten ennakoarvioinnin laadullisesta ja määrällisestä seurannasta. Valmistelijoille järjestettiin syksyllä 2020 kirjoituskoulutusta vaikutustenarvioinnin painotuksella.

B20. HYMY-hankkeeseen osallistuminen

Hyvinvointiympäristön tietopohjan mallintaminen ja hyvinvointijohtamisen kehittäminen -verkosto-hankkeen 2019-2021 pitkän aikavälin tavoitteena on väestön terveyden- ja hyvinvoinnin edistäminen sekä hyvinvointi ja terveyserojen kaventaminen kehittämällä kuntien hyvinvointijohtamisen tietopohjaa ja strategisia tietojohdamisen valmiuksia. Hankkeessa kehitetään hyvinvointiympäristön indikaattoreita, luodaan edellytyksiä hyvinvointiympäristöjen kehittämiseksi, asukkaiden osallisuudelle ja arjen toimintakyvyn vahvistamiselle. Hankkeessa edistetään monialaista ja kuntarajat ylittävää hyvinvointijohtamista ja luodaan edellytyksiä hyvinvointitiedon integroimiselle tiiviimmin osaksi kuntien talous- ja toimintasuunnitelman laadintaa ja kuntien strategista suunnittelua. Linkki Hymy-hankkeessa toteutettuun videoon: [Monialaista hyvinvoinnin edistämistä HYMY-hankkeessa](#)

C Elinvoimaan ja ympäristöön liittyvät toimenpiteet

C1. Ohjaamo, Vauhdittamo ja Yrityspiste

Kokonais- ja pitkäaikaistyöttömyys ovat laskeneet parin viimeisen vuoden ajan kevään 2020 koronapandemiaan asti. Nuorten työttömyys on pysynyt koko ajan korkealla tasolla. Ennaltaehkäisyyn on panostettu ns. yhden luukun palveluissa, alle 30-vuotiaiden Ohjaamossa (vakituinen 2018-) ja yli 30-vuotiaiden Vauhdittamossa (jatko 30.6.2023 saakka). Palveluissa työnhakija ja työnantaja saavat kaikki tarvitsemansa työllistämispalvelut samasta paikasta (kaupunki, valtio, koulutusorganisaatiot, 3. sektori, yritykset). Kolmas sektori tuottaa merkittävän osan kaupungin osarahoittamista väli-työmarkkinoista eli työkokeilu-, harjoittelu- ja palkkatukipaikoista. Näihin ohjautuu erityisesti vaikeassa työmarkkina-asemassa olevia työnhakijoita. Toimijakenttää koordinoidaan työllisyyden kunta-kokeilun myötä vahvemmin (kts. C4). Yrittäjälähtöistä työllistämismallia on kokeiltu Yrityspisteessä (Vauhdittamo-Ohjaamo) lupaavin tuloksin.

C2. Sitran vaikuttavuusinvestoinnit työllistäviin kokeiluihin (SIB)

Työllisyyden vaikuttavuuspilotti on suunniteltu ja valmisteltu (SIB), ja toiminta ehdittiin aloittaa Lahdessa talvella 2020, kunnes koronapandemia pysäytti toiminnan. Pilotti jatkui syksyllä 2020 koronatilanne huomioiden. Lisäresurssit on osoitettu työ- ja elinkeinoministeriön ja yksityisten sijoittajien määrärahoista. Työllisyyspalveluiden tuottajana toimii näiltä osin yksityinen yritys. Mittareista

työttömyysaste, kaupungin menojen kehitys, aktiivointiaste ja positiiviset siirtymät olivat menossa hyvään suuntaan parin vuoden ajan alkuvuoteen 2020, mutta koronapandemia muutti tilanteen täysin.

C3. Maahanmuuton ja maahanmuuttajien työllistymisen edistäminen

Päijät-Hämeen maahanmuutto-ohjelman laatiminen vuodesta 2021 eteenpäin on aloitettu. Ohjelma on myös kunnan lakisääteinen kotouttamisohjelma. Uuden ohjelman päätavoitteena on lisätä maahanmuuttajien työllisyyttä. Toimenpiteiden avulla pyritään edistämään kansainvälisten opiskelijoiden jäämistä paikkakunnalle. Toimenpiteitä toteutetaan jo vuoden 2020 puolella:

- Parannetaan työvoiman resurssien ja kykyjen sekä työn tarpeen kohtaamista mm. täydentävän koulutuksen keinoin.
- Kehitetään koulutukseen ohjausta ja suunnittelua ja varmistetaan sen ajankohtaisuus.
- Vahvistetaan maahan muuttaneiden suomen kielen taitoa.
- Lisätään työnantajien tietoa monikulttuurisuuden eduista, maahanmuuttajien työvoimapotentialista ja rohkaistaan työnantajia maahanmuuttajien palkkaamisessa.
- Lisätään yhdyspintaa elinkeinoelämään.

Lahden OSKE. Opetus- ja kulttuuriministeriö (1.5.2020-31.7.2021) sekä työ- ja elinkeinoministeriö (1.5.2020-30.6.2021) myönsivät valtionavustuksen maahanmuuttajien verkostomaisen osaamiskeskustoiminnan kehittämiseen Lahden seudulla (Lahden OSKE). Myönnetyllä erityisavustuksella edistetään jatkuvan oppimisen kehittämistä, tuetaan maahanmuuttajien työllistymistä ja työllisyysasteen nostamista sekä edistetään maahanmuuttajien koulutuspolkujen nopeuttamista ja tukemista.

Access Alipi. Työ- ja elinkeinoministeriö myönsi erityisavustuksen Alueellisen integraatiopalvelupisteen eli Alipin ohjaus- ja neuvontapalvelujen kehittämiseksi (Access Alipi) 1.9.2020-31.8.2021. Rahoituksen avulla kehitetään digipalveluja, mm. erikielisten etäpalvelujen, kuten tulkkauksen, ajanvaraus- ja neuvontapalvelujen saatavuutta, erikielistä viestintää sekä informaation levittämistä maahan muuttaneille. Lahden OSKE ja Access Alipi -hankkeet tulevat todennäköisesti saamaan jatkorahoitusta ja ne tukevat toiminnallaan Lahden seudun työllisyyden kuntakokeilua.

Lahti TalentHub (1.3.2020-31.5.2023) on kansainvälisten osaajien työllisyyttä yritysnäkökulmasta kehittävä ESR-rahoitteinen hanke. Tavoitteena on luoda kasvumahdollisuuksia Lahden alueelle tuomalla yhteen kansainvälinen työvoima ja työnantajat. Hankkeessa kehitetään tiedon avulla erilaisia kansainvälisten osaajien työllisyyttä ja yritysten kansainvälistymistä edistäviä toimia, kuten Trainee Programme, Talent Matching, Integration guides ja Entrepreneurship Programme.

C4. Lahden seudun työllisyyden kuntakokeilu

Lahden, Hollolan, Orimattilan, Asikkalan ja Kärkölan kuntien yhteinen hakemus työllisyyden kuntakokeiluun hyväksyttiin työ- ja elinkeinoministeriössä loppuvuonna 2019. Kuntakokeilun toiminta-aika on 1.3.2021-30.6.2023. Kokeilussa merkittävä osa työllisyydenhoidon vastuista siirtyy valtiolta kunnille. Kokeilu antaa mahdollisuuden aiempaa vaikuttavampaan työllisyydenhoitoon. Valtion ja kuntien resursseja ja osaamista yhdistetään uudella tavalla työnhakija-asiakkaiden työllistymisen tueksi.

Tarkoituksena on parantaa erityisesti pitkään työttömänä olleiden ja heikossa työmarkkina-asetuksessa olevien pääsyä työmarkkinoille. Kuntakokeiluun ohjataan ne työttömät ja työvoimapalveluissa olevat työnhakijat, jotka eivät ole oikeutettuja ansiopäivärahaan. Lisäksi kohderyhmään kuuluvat alle 30-vuotiaat työnhakijat ja kaikki maahanmuuttajat. Kokeilussa kotikunta vastaa kyseisen asiakaskohderyhmän TE-palveluiden eli julkisten työvoima- ja yrityspalveluiden tarjoamisesta.

Lahden kaupunki rekrytoi kuntakokeiluun työllisyysjohtajan kesäkuussa 2020. Linkki Lahden kaupungin koordinoimaan [työllisyyden kuntakokeilun www-sivustoon](#).

4. Indikaattoreiden ja kyselyjen osoittama hyvinvointi 2017-2020

Sotkanet-indikaattoreiden lisäksi on muita valtakunnallisia hyvinvointi-indikaattoreita, joista keskeisimmät saadaan PYLL-analysista ja FinSote-tutkimuksesta. TEA-viisarista saadaan lähinnä suuntaa-antavaa indikaattoritietoa. Lisäksi hyvinvointikertomusprosessin aikana toteutettiin hyvinvointi- ja turvallisuuskysely, päihdetilaneikysely ja yhdistyskysely.

Sotkanet-indikaattorit (THL)

Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen ylläpitämä sotkanet.fi -palvelu sisältää tilastotietoa väestön terveydestä ja hyvinvoinnista sekä palvelujärjestelmän toiminnasta valtakunnallisesti sekä kansainvälisesti.

Liitteeseen 1 on koottu indikaattoripaketti, joka on jaoteltu Lahden kaupungin strategian kolmen painopisteen mukaisesti: A. Elinvoima, B. Uudistuminen ja C. Yhteisöllisyys. Hyvinvointikertomus- ja suunnitelmaprosessin aikana syksyllä 2020 painopisteet saivat ilmiölähtöisessä ryhmätyöskentelyssä tarkemmat hyvinvoinnin näkökulmat:

- A Elinvoima - työllistävä ja elinvoimainen kaupunkiseutu**
- B Uudistuminen - palveluiden saavutettavuus ja monimuotoisuus**
- C Yhteisöllisyys - hyvinvoiva lahtelainen**

Indikaattoripakettiin on liitetty sotkanet-indikaattoreiden lisäksi myös muita indikaattoreita, joihin tietolähde on merkitty erikseen. Liitteen lopussa on yhteenveto sosiaali- ja terveystietopalveluiden käytöstä (D). Indikaattoripakettiin on sisällytetty maakunnalliset hyvinvointi-indikaattorit sekä huomioitu Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen määrittelemä minimitietosisältö.

Luvussa 5 esitetään keskeiset yhteenvedot sotkanet-indikaattoreista.

PYLL-analyysi

Vuonna 2015 valmistui ennenaikaisesti menetettyjen elinvuosien analyysi eli ns. PYLL-analyysi (Potential Years of Life Lost) vuosilta 2009-2013. Vuonna 2019 valmistui PYLL-analyysi vuosilta 2013-2017. PYLL-indeksillä mitattuna kansanterveyden (miehet ja naiset yhteensä) tilanne Lahdessa on keskimäärin lähes koko Suomen tasoa – naisilla kuitenkin edelleen selvästi sitä huonompi. Kymmenvuotisen seurannan aikana monella osa-alueella on onnistuttu Lahdessa hyvin:

- Sydän- ja verenkiertosairauksien osalta sekä miesten että naisten kehitys on jatkunut hyvään suuntaan.
- Miesten itsemurhien ja syöpäsairauksien osalta kehitys on myös jatkunut positiiviseen suuntaan ja PYLL-menetysten määrä on pienentynyt.
- Alkoholiperäiset sairaudet olivat aikaisemmalla tutkimusjaksolla merkittävä ennenaikaisesti menetettyjen elinvuosien aiheuttaja, ja erityisesti lahtelaisten miesten osalta kehitys vuosina 2009-2013 oli selvästi huonompaa kuin koko maassa keskimäärin. Tutkimusjaksolla 2013-2017 tilanne on saatu Lahdessa miesten osalta laskemaan koko maan tasolle, mikä on ilahduttava saavutus.
- Kokonaisuudessaan Lahden miehet ovat kirineet koko Suomen miesten ohi ja PYLL-arvo oli nyt 5 % parempi kuin koko Suomen miehillä.

Lahden naisten tilanne on maan keskitasoa merkittävästi huonompi PYLL-arvon ollessa 27 % suurempi kuin koko Suomen naisilla. Naisten keskeisiksi ongelmiksi erottuvat edelleen rintasyöpä ja keuhkosityöpä. Alkoholiperäisten sairauksien menetysoisuus oli koko maata suurempi ja trendi on ollut tasaisesti huonoon suuntaan. Myös itsemurhien osuus Lahden PYLL-menetyksissä on suuri ja kasvava ongelma sen ollessa sidoksissa myös alkoholin aiheuttamiin menetyksiin.

Aikaisemmin tunnistetut painopistealueet ja kehittämiskohteet ovat yhä ajankohtaisia ajanjaksoilla 2017-2020 ja 2021-2025. Lisääntyvät mielenterveysongelmat, työttömyys, syrjäytyminen, epäterveelliset elintavat, päihteiden käyttö, vähäinen liikunta ja yksinäisyys ovat uhkia lahtelaisten terveydelle ja hyvinvoinnille. Vuonna 2020 alkanut COVID-19 -pandemian aiheuttama poikkeustila tuo lisähaasteita liittyen esimerkiksi nuorten syrjäytymiseen ja rakennetyöttömyyteen Lahdessa.

Jätevesitutkimus

THL:n tekemä jätevesitutkimus tuottaa tietoa huumeiden käytön alueellisesta esiintyvyydestä ja siinä tapahtuvista muutoksista. Jätevesitutkimusta on tehty vuodesta 2012 alkaen. Lahti on ollut mukana mittauksissa parillisina vuosina. Tulosten mukaan huumeiden yhteenlaskettu käyttö on Suomessa lähes kolminkertaistunut siitä, kun mittaukset aloitettiin.

Lahden seudulla Kariniemen ja Ali-Juhakkalan puhdistamoihin menevät Lahden ja Hollolan 123 000 tuhannen asukkaan jätevedet. Näistä saatujen tulosten mukaan (THL 5/2020) MDMA:n eli ekstaasin käyttö lisääntynyt vuonna 2020 ja se on maan suurinta. Myös kokaiinin käyttö on hiukan lisääntynyt. Vaikka amfetamiinin käytössä Lahdessa näkyy pientä laskua verrattuna vuoteen 2018, sitä käytetään täällä vieläkin neljänneksi eniten kaupunkien välisen vertailun mukaan.

FinSote-tutkimus

Kansallisen terveys-, hyvinvointi- ja palvelututkimus FinSoten avulla seurataan väestön hyvinvoinnissa ja terveydessä tapahtuneita muutoksia eri väestöryhmissä ja alueittain. Tutkimus tuottaa myös seuranta- ja arviointitietoa väestön palvelutarpeiden tyydyttymisestä sekä väestön näkemyksistä sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujärjestelmästä, palveluiden saatavuudesta, laadusta ja käytöstä. Tutkimuksen tulokset löytyvät [Terveitemme.fi-palvelusta](https://terveytemme.fi-palvelusta).

Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen FinSote-tutkimus kuvaa suomalaisten hyvinvointia ja terveyspalvelukokemuksia maakunnittain. Lisäotoksen hankkimalla saadaan kuntakohtaista tietoa. Lahti teki päätöksen lisäotoksen hankinnasta; tiedonkeruu alkoi syyskuussa 2018 ja tulokset valmistuivat huhtikuussa 2019. Fin Sote korvaa THL:n aiemmin toteuttaman Aikuisväestön terveys-, hyvinvointi- ja palvelututkimuksen (ATH), joka on tuottanut tietoja aikuisten hyvinvoinnin ja palvelujen yleisestä kehityksestä vuosina 2010-2017.

FinSote-tutkimuksessa Lahdessa **maan keskiarvoa parempi tulos** saatiin mm. seuraavilla osa-alueilla:

(+) Hyvinvointi

- tyytyväisyys asuinalueen olosuhteisiin ja liikenneyhteyksiin
- internetiä sähköiseen asiointiin käyttävien osuus
- itsensä yksinäiseksi tuntevien osuus / yhteydenpito kodin ulkopuolisiin ystäviin ja sukulaisiin
- fyysistä uhkaa viimeisen 12kk:n aikana kokeneiden osuus / väkivallan tai uhkailun kohteeksi joutuneet
- pyöräilykypärän käyttö / iäkkäiden kaatumiset

(+) Terveys

- jonkin pitkäaikaissairauden tai terveysongelman ilmoittaneiden osuus

- psyykkisesti merkittävästi kuormittuneiden osuus / itsemurha-ajatuksia viimeisen 12 kk:n aikana

(+) Elintavat ja riskitekijät

- vähintään kaksi kertaa päivässä hampaansa harjaavat
- kasvien ja hedelmien käyttö

FinSote-tutkimuksessa Lahdessa **maan keskiarvoa huonompi tulos** saatiin mm. seuraavilla osa-alueilla:

(-) Hyvinvointi

- pelännyt ruoan loppuvan / tinkinyt ruoasta, lääkkeitä, lääkärikäynneistä
- koettu onnellisuus / elämänlaatu
- aktiivinen osallistuminen
- jalankulkuväylien liukkaus haitannut

(-) Terveys

- keskitasoinen tai sitä huonompi koettu terveys
- itseraportoitu selkäsairaus
- raskauden keskeytys

(-) Elintavat ja riskitekijät

- lihavuus
- vapaa-ajan liikunnan harrastaminen
- rasvan käyttö
- tupakointi ja alkoholin käyttö

(-) Työ ja toimintakyky

- kokemus työkyvyn heikentymisestä
- vakava toimintarajoite / erilaiset toimintarajoitteet
- ei jaksu työssä eläkeikään saakka

TEAvisari

TEAvisari on Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) työväline kunnille ja kouluille. Teaviisarin itsearviointitiedot kuvaavat suuntaa-antavasti terveydenedistämiseksi eli kunnan toimintaa asukkaidensa terveyden ja hyvinvoinnin edistämiseksi. TEAvisarin tulokset päivittyvät eri osa-alueilla hieman eriaikaisesti. Tässä esitetyt tulokset perustuvat vuosien 2018-2020 aineistoihin.

Terveydenedistämiseksi on Lahdessa TEAvisarin (2020) mukaan hyvällä tasolla, samassa tasossa kuin Suomessa keskimäärin (68/68). Sektoreittain tarkasteltuna Lahdessa kuntajohdossa (93/78) ja perusopetuksessa (67/66) terveydenedistämiseksi on onnistuttu maan keskitasoa paremmin. Lukiokoulutuksen osalta jäädään maan keskitason alapuolelle (65/69). Liikuntasektori on parantanut sijoitustaan ja on nyt yli maan keskitason (77/72). Perusterveydenhuolto on pudottanut sijoitustaan ja on Lahdessa merkittävästi alle maan keskitason (44/67). Kulttuuri oli yli maan keskitason (66/59). Kaikissa muissa sektoreissa oli parannettavaa, paitsi kuntajohdon ja liikunnan sektoreilla tulos oli hyvä. Millään sektorilla tulos ei ollut huono.

Suurten kaupunkien välisessä vertailussa Lahti on onnistunut TEAviisarin mukaan terveyden edistämisessä keskiarvoa paremmin kuntajohdon, perusopetuksen, kulttuurin sekä liikunnan osa-alueilla. Lukio-opetuksen osalta Lahdessa jäädytään hieman alle suurten kaupunkien keskiarvon ja perusterveydenhuollon osalta selvästi alle maan keskitason.

Plussia TEAviisarin mukaan:

- (+) Lahdessa asukkaiden osallisuus toteutuu hyvin. Lahdessa hyödynnetään asiakasraateja, kokemusasiantuntijoita ja asiakaspalautteita palvelujen suunnittelussa. Kuntalaiset osallistuvat palveluidensa ideointiin, suunnitteluun ja testaamiseen sekä toteutukseen yhteistyössä kaupungin toimijoiden kanssa (yhteiskehittämisen periaate).
- (+) Perusopetuksen osalta oppilaat ovat osallistuneet yhteisöllisyyttä lisäävien toimintatapojen edistämiseen maan keskiarvoa enemmän.
- (+) Perusopetuksen oppilashuollon toimintatavat ja -periaatteet on kuvattu Lahdessa maan keskitasoa paremmin.
- (+) Lahdessa seurataan lasten ja nuorten liikunta-aktiivisuutta sekä seuratoimintaa osallistuvien lasten osuutta.
- (+) Liikuntapalveluissa seurataan pyöräliikenteen määrää.
- (+) Kulttuuripalvelujen osalta seurataan säännöllisesti eri ikäryhmien kulttuuripalveluihin osallistumista ja kirjastokäyntien kehityksen määrän kehitystä.

Kehittämiskohteita TEAviisarin mukaan:

- (-) Kehittämiskohteeksi TEAviisarin tulosten pohjalta nähdään kuntalaisten mahdollisuus osallistua kunnan talouden ja hankintojen suunnitteluun. Tähän liittyen Lahdessa toteutettiin osallistuvan budjetoinnin pilotti vuonna 2020. Samanaikaisesti lähdettiin rakentamaan kaupunkiin uutta lähidemokratia- ja osallisuusmallia.
- (-) Oppilaiden osallistuminen kodin ja koulun yhteistyön suunnitteluun ja kehittämiseen edellyttää kehittämistoimenpiteitä.
- (-) Lukiokoulutuksen osalta oppilaitoskohtaiset opiskeluhoitosuunnitelmat vaativat kehittämistoimenpiteitä (opiskeluhoollon keskeinen sisältö kuvattuna jaettavassa esitteessä tai lukion verkkosivuilla).
- (-) Liikunnan osalta kehittämiskohteeksi nousee kaupungin aktiivisempi rooli kutsua seuroja ja yhdistyksiä säännöllisesti yhteistyökokouksiin sekä työikäisten ja ikääntyneiden liikunta-aktiivisuuden seuranta.
- (-) Poikkihallinnolliset yhteistyörakenteet liittyen hyvinvointia ja terveyttä edistävään kulttuuri-toimintaan edellyttävät vielä kehittämistoimenpiteitä.
- (-) Kulttuurin merkityksen kirjaaminen hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen suunnitelmiin edellyttävät vielä kehittämistoimenpiteitä.
- (-) Johtamisvastuun määrittely liittyen hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseen ja järjestöyhteistyön koordinointiin edellyttää kehittämistoimenpiteitä.

Hyvinvointi- ja turvallisuuskysely

Lahden kaupunki keräsi lokakuussa 2020 hyvinvointi- ja turvallisuustyönsä tueksi tietoa kaikille avoimella verkkokyselyllä asukkaidensa hyvinvoinnista ja koetusta turvallisuudentunteesta.

Kyselyyn vastasi 940 henkilöä. Kaikki vastaajat eivät vastanneet kaikkiin kyselyssä esitettyihin kysymyksiin. Kyselyn tuloksia hyödynnetään Lahden kaupungin hyvinvointisuunnitelman laadinnassa sekä kaupungin asuntopoliittisen ohjelman päivitystyössä ja asuinalueiden kehittämisessä. Kysely on osa ympäristöministeriön lähiöohjelmaa vuosille 2020-2022. Kysely toteutetaan kahden vuoden välein.

Päihteet, rahapelaaminen ja pari- ja lähisuhdeväkivalta

Päihteet ja rahapelaaminen

- Vastanneista 16 % kertoi käyttävänsä päivittäin tupakka- tai nikotiinituotetta tai sähkötupakkaa.
- Alkoholin riskikäyttöä kerran viikossa tai useammin oli 9 % vastaajista. 3 % oli huolissaan alkoholinkäytöstään.
- 2 % vastaajista ilmoitti käyttäneensä huumausaineita viimeisen kuukauden aika. Suurin osa heistä käytti kannabista.
- Viimeisen vuoden aikana 2 % oli ollut ongelmia rahapelaamisen kanssa.

Pari- ja lähisuhdeväkivalta

- 1 % vastanneista ilmoitti joutuneensa pari- tai lähisuhdeväkivallan uhriksi.
- Seksuaalista väkivaltaa tai ahdistelua oli kokenut vastanneista 2,3 %.

Avoimissa vastauksissa sekä oman hyvinvoinnin paranemiseksi ja turvallisuuden lisäämiseksi, toivottiin, että huumeiden käyttäjiä ja päihtyneitä henkilöitä ei näkyisi katukuvassa. Heidät koettiin turvattomuutta lisääväksi tekijäksi monella alueella Lahdessa.

Mitkä asiat vahvistavat sinun jokapäiväistä hyvinvointiasi?

Vastauksien perusteella lahtelaisten hyvinvointia vahvistavat eniten seuraavat asiat:

- 1) Hyvä suhde perheeseen, läheisiin ja ystäviin
- 2) Liikunnan harrastaminen
- 3) Mielekäs työ ja hyvä työyhteisö
- 4) Luonto ja luonnossa liikkuminen
- 5) Mieleiset harrastukset
- 6) Miellyttäväksi, rauhalliseksi ja turvalliseksi koettu asuinympäristö

Mitä asioita tulisi kehittää, jotta kokisit hyvinvointisi paremmaksi?

Vastauksista koottiin viisi tärkeimmäksi koettua kehittämiskohdetta:

- 1) Terveyspalveluiden laatu ja saatavuus
- 2) Keskusta-alueen turvallisuus. Erityisesti näkyvä päihteiden käyttö koettiin turvattomuutta aiheuttavana tekijänä.
- 3) Liikunnan lisääminen ja monipuolistaminen. Mainintoina mm. lähiliikuntapisteet ulkoilureittien varsille, liikuntamahdollisuudet leikkikenttien yhteyteen, huomiota pyöräilyreittien kuntoon, osa kuntopoluista kävelijöille talvella, edulliset/ilmaiset liikuntaryhmät eläkeläisille.
- 4) Työllisyystilanne ja syrjäytymisvaarassa olevien haltuunotto.
- 5) Yksinäisyys - vaikeus tutustua uusiin ihmisiin.

Turvallisuudentunne

- Valtaosa koki rikokset ja/tai järjestyshäiriöt olemattomiksi tai vain hyvin pieneksi ongelmaksi asuinalueellaan. Melko tai hyvin suureksi ongelmaksi kokevia oli kuitenkin 30 % vastaajista, jotka painottuivat erityisesti keskustan postinumeroalueille ja jonkin verran lähiöihin.
- Erilaista häirintää kokeneiden määrä on vähäinen vastaajissa pois lukien niiden osuus, jotka kokevat tulleen sanallisesti häirityksi (huutelu, kiroilu): n. 22 % vastaajista, joita oli eniten keskustan alueella.
- Erilaisten rikosten uhriksi joutumisesta ei oltu merkittävästi huolissaan. Eniten huolissaan oltiin siitä, että omaisuutta varastetaan tai vahingoitetaan. Näistäkin vain noin 10 % vastaajista oli huolissaan.
- 45 % vastaajista ei ole viimeisen 12 kuukauden aikana pelännyt joutuvansa väkivallan kohteeksi kodin ulkopuolella liikkeessään. 23 % vastasi “kerran pari vuodessa” ja 15 % vastasi, ettei liiku iltaisin kodin ulkopuolella. Noin kerran kuukaudessa tai useammin uhkaa kokeneiden vastaajien osuus painottuu keskustan alueelle ja joihinkin lähiöihin. Mitä nuoremasta vastaajasta kyse, sitä useammin uhkaa on koettu ja mitä vanhemmasta vastaajasta kyse, sitä useammin kodin ulkopuolella ei liikuta iltaisin.
- Julkisella paikalla räyhääviä tai juopuneita henkilöä piti suurena tai melko suurena ongelmana 34 % vastaajista sekä huumeiden käyttäjiä ja myyjiä 41 %.
- 21 % vastaajista koki, että kilometrin säteellä on vähintään yksi paikka, jota välttää väkivallan uhan vuoksi ja 17 % ilmoittaa tällaisia paikkoja olevan useampia. Keskustan alueet korostuvat vastauksissa: 72 % 15110 –alueen vastaajista vastasi paikkoja olevan vähintään yhden ja 15140 –alueen vastaajista puolestaan 57 %. Avovastausten analysoinnin pohjalta tietyt keskustan alueet korostuvat tällaisina: Kauppakeskus Trion seutu, Anttilan ja vanhan terveysaseman ympäristö, Sokoksen Vesijärvenkadun puoleinen kulma sekä kirjaston ja teatterin välinen puistoalue. Levottomuutta alueella aiheuttavat päihtyneet henkilöt. Jonkin verran mainintoja saivat myös eräät lähiöostarit sekä kirkkopuisto ja Loviisan pässi.
- Kaikilta alueilta ei saatu riittävästi vastauksia, että niiden koetusta turvallisuuden tunteesta olisi voitu tehdä johtopäätöksiä. Vastaajista suurin osa oli eläkeläisiä ja eniten vastauksia saatiin keskustan alueelta.

Päihdetilannekysely

Lahdessa toteutettiin päihdetilannekysely syksyllä 2019. Kyselyllä kartoitettiin kaupungin asukkaiden näkemyksiä ja mielipiteitä päihteisiin, tupakka- ja nikotiinituotteisiin (savukkeet, nuuska, sähkösavuke) ja rahapeleihin liittyen sekä etsittiin keinoja ja ideoita päihdehaittojen vähentämiseksi. Kyselyyn vastasi 1454 lahtelaista. Kysely uusitaan kahden vuoden välein.

Puolet vastaajista oli havainnut alaikäisille alkoholin, tupakan tai nuuskan välittämistä. Eniten havaintoja oli alaikäisten tupakoinnista (93 %) ja alkoholinkäytöstä (84 %). 75 % vastaajista oli sitä mieltä, että alaikäisen alkoholinkäyttöön, tupakoimiseen, nuuskaamiseen ja huumeiden käyttöön tulisi puuttua enemmän ja 60 % mielestä puuttumista tulisi tehostaa myös rahapelien osalta.

Vastaajilta kysyttiin myös, millaista ehkäisevää päihdetyötä kaupungissa toivottaisiin tehtävän ja millaisin keinoin päihdehaittoja ehkäistään. Vastaajat toivoivat nuorille, jo ala-asteikäisille, sekä heidän vanhemmilleen annettavan päihdekasvatuksen ja valistuksen lisäämistä. Myös varhaisen puuttumisen tehostamista, matalan kynnyksen kohtaamispaikkojen lisäämistä ja ilmaista harrastustoimintaa toivottiin kaikenikäisille. Useat vastaajat kannattivat myös päihdeiden saatavuuden ja

mainonnan rajoittamista. Kyselyn tuloksista kävi myös ilmi, että vastaajilla oli vain vähän tietoa ehkäisevästä päihdetyöstä ja esimerkiksi siitä, onko kaupungissa järjestetty tupakasta vieroitusta.

Yhdistyskysely

Marraskuussa 2020 Lahden kaupunki keräsi verkkokyselyllä tietoa siitä, millaista hyvinvointityötä yhdistykset tekevät lähellä kuntalaisten arkea ja miten yhteistyötä kaupungin ja yhdistysten välillä voitaisiin edelleen parantaa. Kyselyyn vastasi 30 yhdistystä.

Yhdistysten toiminta tukee laajasti ja monipuolisesti eri ikäisten ja eri elämäntilanteissa olevien hyvinvointia ja terveyttä. Yhdistysten tarjoama monipuolinen toiminta on merkittävä kaupunkilaisten osallisuutta ja hyvinvointia lisäävä tekijä. Yhdistyksillä on paljon erilaista tietoa ja osaamista, jota kaupunki ja yhdistykset voisivat yhdessä hyödyntää yhä paremmin ja kehittää uusia toimintamalleja laajasti koko kaupungin toimintaympäristö huomioiden.

Kaikki vastanneet tekevät yhteistyötä muiden yhdistysten kanssa. 65 % vastanneista kaipaa vielä lisää yhteistyötä mm. yhteisten tapahtumien, hankeyhteistyön ja yhteisten koulutusten ja kurssien muodossa. 73 % vastanneista tekee yhteistyötä kaupungin kanssa. Yhteistyötä voitaisiin kehittää edelleen. Tärkeimpinä asioina kyselyssä nousivat esiin:

- Toiminta-avustusten turvaaminen
- Tiedotus yhdistysten toiminnasta
- Vastikkeettomat kokoustilat myös iltaisin
- Säännöllisiä tapaamisia lisää
- Nimetty yhdistyshenkilö - järjestökoordinaattori
- Kaupungin edustajien aktiivisuus yhdistysten suuntaan

Vuonna 2021 Lahden kaupungin yhdistys- ja järjestöyhteistyön pilotoinnin kautta vastataan kyselyssä esille tulleisiin haasteisiin. Pilotoinnin tavoitteena on luoda yhdistisyhteistyön rakenne- ja toimintamalli, yhteiset käytännöt yhdistys- ja järjestökentän yhteydenpitoon sekä järjestökoordinaattorin työnkuva.

Kyselyn tulokset esiteltiin yhdistysillassa, joka toteutettiin verkossa 15.12.20. Yhdistysiltojen materiaalit on koottu [Lahden kaupungin verkkosivuille](#).

Kaupunki- ja kuntapalvelututkimus (KAPA)

Kaupunki- ja kuntapalvelututkimus toteutettiin kirjekyselynä seitsemässä kaupungissa loka-marraskuussa 2020. Vastaajat valittiin satunnaisesti 18-79 -vuotiaista kuntalaisista. Mukana olivat Espoo, Helsinki, Kemi, Lahti, Oulu, Turku ja Vantaa. Vastausaktiivisuus oli 34,8 %. Laaja kysely toteutetaan noin neljän vuoden välein. Lahti on ollut mukana vuodesta 2008 ja edellinen kysely toteutettiin Lahdessa vuonna 2015.

Kaupunki- ja kuntapalvelututkimuksen tuloksia on käytetty seuraavassa luvussa esitettyjen johtopäätösten ja linjausten määrittelyssä. Linkki Lahden kaupungin sivuille [kaupunki- ja kuntapalvelututkimukseen 2020](#) (KAPA).

5. Hyvinvointitiedon perusteella tehdyt johtopäätökset ja linjaukset hyvinvointisuunnitelmaan 2021-2025

Tähän osioon on nostettu keskeisiä ilmiöitä lahtelaisten hyvinvoinnista ja niihin liittyviä hyvinvointi-indikaattoreita. Indikaattorit on ryhmitelty kaupunkistrategian mukaisesti elinvoiman, uudistumisen ja yhteisöllisyyden teemoihin huomioiden myös maakunnallisesti sovitut hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen painopistealueet. Indikaattorit ovat saatavilla sähköisessä hyvinvointikertomuksessa, josta löytyy ajantasaisin tieto.

Hallituksen esityksessä sote-maakuntien perustamisesta vuonna 2023 on suunniteltu kunnille hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen valtionosuuden lisäosa eli HYTE-kerroin. HYTE-kerroin on kannustin, joka tarkoittaa, että kuntien rahoituksen valtionosuuden suuruus määräytyy osaksi niiden tekemän hyvinvoinnin ja terveyden edistämistyön mukaan. Tällä halutaan varmistaa kuntien aktiivinen toiminta asukkaiden hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseksi myös sote-uudistuksen jälkeen. HYTE-kerroin sisältää kuusi tulosindikaattoria (hyte-ind.), joita käytetään mittareina hyvinvoinnin ja terveyden lisäosaa määriteltäessä.

Kannustin on suunniteltu otettavan käyttöön vuoden 2023 alusta, jolloin kunnille jaetaan ensimmäisen kerran uudistuksen jälkeinen valtionosuus. Jo nyt tehtävä työ tulee siis vaikuttamaan rahoitukseen.

Sotkanet-indikaattoreiden osalta voi vertailla tilannetta yhdeksän kaupungin välillä (Espoo, Helsinki, Jyväskylä, Kuopio, Lahti, Oulu, Tampere, Turku, Vantaa) vuosina 2010-2019. Kaupunki- ja kuntapalvelututkimuksessa (KAPA) 2020 tulokset on esitetty prosentteina ja keskiarvoina (asteikolla 1-5).

Keskeisimpiä ilmiöitä Lahdessa

Laajan hyvinvointikertomuksen 2017-2020 tulosten tarkastelussa on huomioitava suuretkin vaihtelut aiheiden sisällä ja eri ikäryhmien välillä. Lisäksi monessa indikaattorissa tiedot ovat ajalta ennen koronapandemiaa. Tietojen tarkastelussa on löydettävissä sekä myönteisiä että haasteellisia ilmiöitä.

Myönteisiä ilmiöitä Lahdessa vuosina 2017-2020:

- väestön kasvu ja kansainvälistyminen
- koulutustason nousu
- iso osa lahtelaisista voi hyvin
- laajaa yhteistyötä ja hyvinvointitekoja
- paikalliset hyvinvointi-innovaatiot
- rakenteelliset uudistukset

Lahti kansainvälistyi, maahanmuutto vilkastui ja väestö kasvoi. Kaupungilla tehtiin ajanjaksolla huomattava määrä aktiivisia hyvinvointia edistäviä toimenpiteitä sekä osallistettiin kaikki kaupungin palvelu- ja vastuualueet hyvinvointikertomustyöhön.

Esimerkkejä hyvinvointia edistävästä käytännöistä ovat harrastustakuu, KiVa-koulukiusaamisen vastainen toimenpideohjelma, Palvelutori, Ohjaamo Lahti, Vauhdittamo, asumisneuvonta, Homebase, senioreiden digikinkerit ja koko kaupungin kattava osallisuusmalli, joka otetaan käyttöön vuonna 2021. Lisäksi ehkäisevän päihdetyön interventiot yläasteikäisille ovat olleet vaikuttavia alkoholin, tupakan, huumeiden käyttökokeilujen ja huumeasenteiden osalta.

Yhteistyö kolmannen sektorin kanssa on mahdollistanut monia hyvinvointia edistäviä toimenpiteitä eri ikäryhmissä ja eri elämänvaiheissa oleville.

Haasteellisia ilmiöitä Lahdessa vuosina 2017-2020:

- huoltosuhteen nousu ja väestön ikääntyminen
- työttömyysasteen nousu
- nuorisotyöttömyys ja koulutuksen ulkopuolelle jääminen
- pienituloisuus ja toimeentulotuen käyttö
- eri ikäisten mielialaongelmat
- keskusta-alueen turvattomuus johtuen näkyvästä päihteiden käytöstä

Lahdessa on monista vaikeista ilmiöistä huolimatta hyvät lähtökohdat ratkaista hyvinvointiin liittyviä haasteita. Esimerkkejä hyvinvointia edistävästä toimintamalleista, joihin keskitytään jatkossa:

 # Maaliskuussa 2021 alkavan työllisyyden kuntakokeilun tavoitteena on edistää työttömien työnhakijoiden työllistymistä ja koulutukseen ohjautumista nykyistä tehokkaammin.

 # Oppivelvollisuuden laajentamisen tavoitteena on, että jokainen peruskoulun päättävä suorittaa toisen asteen koulutuksen. Näillä toimenpiteillä pyritään nostamaan osaamistasoa, edistämään työllistymistä ja kiinnittymistä koulutukseen ja yhteiskuntaan.

 # Perhekeskustoimintamalli on käynnistynyt Päijät-Hämeessä ja Lahdessa. Perhekeskuksen tavoitteena on tarjota tukea lapsille, nuorille ja perheille matalalla kynnyksellä, oikea-aikaisesti ja ennakoivasti. Perhekeskustoimintaa toteutetaan yhteistyössä kuntien, hyvinvointikuntayhtymän, järjestöjen, seurakunnan ja vertaistoimijoiden kesken.

 # Ehkäisevä päihde- ja mielenterveystyö. *Ehkäisevän päihde- ja mielenterveystyötoimintaohjelma* valmistuu keväällä 2021. Ohjelma ohjaa puuttumaan nuorten päihteiden käyttöön mahdollisimman varhain. Aloitettavassa Pakka-työssä elinkeino- ja tarkastusviranomaiset ovat mukana. Päijät-Hämeen hyvinvointikuntayhtymään on suunnitteilla selviämishoitoasema. *Pete Lahti* tukee mielenterveyttä ja kannustaa päihteettömyyteen sekä edistää turvallisuutta järjestämällä asukkaille ja ammattilaisille erilaisia tapahtumia, tempauksia ja koulutuksia yhteistyössä eri viranomaisten ja kolmannen sektorin toimijoiden kanssa.

Ilmiöpohjaisen hyvinvointityön jatkokehitys

Nopea työ- ja arkielämän digitalisaatio oli yksi koronapandemiasta aiheutunut ilmiö. Arjen digitalisaatiota tukemaan valittiin yhdeksi vuoden 2021 kärkihankkeeksi *Digiloikka: Asukaslähtöiset sähköiset palvelut*. Digituen maakunnallinen koordinointi -hankkeessa (2020-2021) kehitetään edelleen digituen toimintatapoja ja -käytäntöjä sekä viestitään niistä aktiivisesti.

Ajanjaksosta 2017-2020 opimme, että jatkossa **päätösten vaikutusten ennakoarvioinnissa** on hyödynnettävä aiempaa vahvemmin hyvinvointitietoa. Tunnistettuja lahtelaisia ilmiöitä ovat väestön ikääntyminen, kansainvälistyminen ja vaikea työttömyystilanne. Ikääntyneiden toimintakykyä ja osallistumismahdollisuuksia tulee vahvistaa ja huomioida monikanavainen tiedottaminen ikäihmisille. Lasten ja nuorten ennaltaehkäisevää työtä tulee kehittää edelleen monialaisesti ja tiedolla johtuen. Esimerkiksi lasten huostaanotot, nuorisotyöttömyys ja erilaiset mielenterveysongelmat ovat vakavia ilmiöitä.

Lahden hyvinvointityön tulevaisuus näyttää valoisalta ja tiedolla johtaminen vahvistuu. **Ympäristökaupungin hyvinvointityö kytkeyty tulevaisuudessa aiempaa tiiviimmin kestävä kehityksen tavoitteisiin.** Ympäristökaupungissa on jo edistetty kaupungin elinvoimaa ja asukkaiden hyvinvointia tarjoamalla erilaisia osallistumisen mahdollisuuksia ja kestävä liikuttamisen ratkaisuja. Tämä on hyvä

lähtökohta jatkaa monialaisen hyvinvointityön kehittämistä. Samalla hyvinvointikertomuksen ja -suunnitelman strategiyhteyksiä vahvistetaan. Hyvinvointityötä tehdään ajan hermolla ja tulevaisuuteen suuntautuen. Hyvinvointikertomus ohjaa hyvinvointisuunnitelman 2021-2025 laadintaa.

Elinvoima – Työllistävä ja elinvoimainen kaupunki

Huoltosuhte, demografinen 63,8
Koko maa 61,4 (2019)

Lapsiperheet perheistä 37,4 %
Koko maa 38,0 % (2019)

75 vuotta täyttäneet, % väestöstä 10,3 %
Koko maa 9,5 % (2019)

Koulutustasomittain 351,4
Koko maa 379,7 (2019)

Keskeytti opinnot lukiokoulutuksessa 4,1 %
Yli 100 000 as. kaupungit 2,9 % (2018) Tilastokeskus

Työkyvyttömyyseläkettä saavat 25-64 -vuotiaat 6,7 %
Koko maa 6,6 % (2019) Hyte-ind.

Työttömyysaste 16,6 %
Koko maa 12,0 % (11/2020) Tilastokeskus

Pitkäaikaistyöttömien määrän muutos edellisvuoteen 48,6 %
Koko maa 39,6 % (11/2020) Tilastokeskus

Alle 25-vuotiaiden työttömien työnhakijoiden osuus alle 25-vuotiaasta työvoimasta kk:n lopussa 19,0 %
Koko maa 13,8 % (11/2020) Tilastokeskus

Ulkomaalaisten työttömien työnhakijoiden osuus ulkomaalaisesta työvoimasta kk:n lopussa 34,2 %
Koko maa 24,7 % (11/2020) Tilastokeskus

Kunnan talousasioiden hoitoon tyytyväisten osuus 15 %
Mukana olevien kaupunkien ka. 24 % (2020) Kaupunki- ja kuntapalvelututkimus

Tyytyväisyys yritystoiminnan edistämiseen 21 %
Mukana olevien kaupunkien ka. 27 % (2020) Kaupunki- ja kuntapalvelututkimus

YHTEENVETO

- Demografinen eli väestöllinen huoltosuhte kuvaa, kuinka monta ei-työikäistä kansalaista on kutakin työikäistä kohti. Demografinen huoltosuhte on noussut tasaisesti vuosien 2010-2019 aikana. Kaupunkien välisessä vertailussa Lahdessa on korkein huoltosuhte.
- Lapsiperheiden määrä on vähentynyt tasaisesti vuosien 2010-2019 aikana. Kaupunkien välisessä vertailussa Lahdessa on neljänneksi vähiten lapsiperheitä.
- 75 vuotta täyttäneitä on Lahdessa eniten kaupunkien välisessä vertailussa. 75 vuotta täyttäneiden määrä on kasvanut tasaisesti vuosien 2010-2019 aikana.
- Lahtelaisten koulutustaso on noussut vuosien 2010-2019 aikana, mutta se on kaupunkien välisessä vertailussa alhaisin.

- Toisen asteen opintojen keskeyttäminen on vuosivertailussa yhä yleisempää. Lukiokoulutuksen keskeyttäneitä on kaupunkien välisessä vertailussa Lahdessa eniten ja ammatillisissa oppilaitoksissa opintojen keskeyttäminen on yleisempää kuin maassa keskimäärin.
- Työkyvyttömyyseläkettä saavia 25-64 -vuotiaita on kaupunkien välisessä vertailussa Lahdessa kolmanneksi eniten. Työkyvyttömyyseläkettä saavien määrä on kuitenkin laskenut vuosien 2010-2019 aikana.
- Lahden työttömyysaste laski tasaisesti vuoden 2020 alkupuolelle asti ja oli helmikuussa 13,7 %, 4,8 prosenttiyksikköä alempi kuin helmikuussa 2015.
- Koronapandemia nosti Lahden työttömyysasteen 22 prosentin tuntumaan huhti-toukuu-kuussa 2020 massalomautusten sekä nuorisotyöttömyyden kasvun seurauksena. Marras-kuussa 2020 Lahden työttömyysaste nousi jo selvästi yli vuoden 2016 tason, 16,6 prosenttiin.
- Lahdessa kunnan talousasioiden hoitoon oltiin Lahdessa Kemin rinnalla vertailukaupun-geista vähiten tyytyväisiä (Lahti: 2,17, vertailukaupungit ka. 2,66). Tyytyväisyys on pysynyt samalla tasolla vuodesta 2017.
- Lahdessa yritystoiminnan edistämiseen oltiin muuta maata harvemmin tyytyväisiä (Lahti: 2,90, vertailukaupungit ka. 3,31). Tyytyväisyys on laskenut vuodesta 2017 (2,93>2,90).

Elinvoima – Turvallinen asuin- ja elinympäristö

Asuinalueensa olosuhteisiin tyytyväisten osuus 84,6 %

Koko maa 82,4 % (2018)

Tyytyväisyys yleiseen järjestykseen ja turvallisuuden hoitoon asuinkunnassa 68 %

Mukana olevien kaupunkien ka. 85 % (2020) Kaupunki- ja kuntapalvelututkimus

Tyytyväisyys asumiseen: asuinalueen rauhallisuus ja yleinen järjestys 86 %

Mukana olevien kaupunkien ka. 84 % (2020) Kaupunki- ja kuntapalvelututkimus

Asunnottomat 97 henkilöä

Vertailukaupunkien ka. 313 (2020) Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus

Tapaturma koulussa tai koulumatkalla lukuvuoden aikana. % 8. ja 9. luokan oppilaista 22,2 %

Koko maa 20,8 % (2019)

Kaatumisiin ja putoamisiin liittyvät hoitajaksot 65 vuotta täyttäneillä / 10 000 vastaavan ikäistä 399,5

Koko maa 370,0 (2019) Hyte-ind.

Poliisin tietoon tulleet henkeen ja terveyteen kohdistuneet rikokset / 1000asukasta 7,0

Koko maa 6,6 (2019)

Asuinalueiden sosiaalista erilaisuutta tulisi vähentää 60 %

Mukana olevien kaupunkien ka. 56 % (2020) Kaupunki- ja kuntapalvelututkimus

Tyytyväisyys asuinkuntaan 3,54

Mukana olevien kaupunkien ka. 3,65 (2020) Kaupunki- ja kuntapalvelututkimus

Tyytyväisyys vuokra-asunnon saamiseen asuinkunnassa 46 %

Mukana olevien kaupunkien ka. 33 % (2020) Kaupunki- ja kuntapalvelututkimus

Asuinkunnassa liikenneturvallisuus on hoidettu hyvin pyöräilijän kannalta 55 %

Mukana olevien kaupunkien ka. 60 % (2020) Kaupunki- ja kuntapalvelututkimus

Asuinkunnassa liikenneturvallisuus on hoidettu hyvin jalankulkijan kannalta 66 %
Mukana olevien kaupunkien ka. 74% (2020) Kaupunki- ja kuntapalvelututkimus

Liikkumisen esteettömyys on hoidettu asuinkunnassa hyvin 33 %
Mukana olevien kaupunkien ka. 30 % (2020) Kaupunki- ja kuntapalvelututkimus

Tyytyväisyys asuinkunnan katujen ja teiden hoitoon 51 %
Mukana olevien kaupunkien ka. 60 % (2020) Kaupunki- ja kuntapalvelututkimus

Tyytyväisyys asuinalueen kevyen liikenteen väyliin 81 %
Mukana olevien kaupunkien ka. 80 % (2020) Kaupunki- ja kuntapalvelututkimus

YHTEENVETO

- Lahdessa ollaan maan keskiarvoa tyytyväisempiä asuinalueen olosuhteisiin. Vertailutietoa aikaisempiin vuosiin ei ole käytettävissä.
- Tyytyväisyys yleiseen järjestykseen ja turvallisuuden hoitoon asuinkunnassa on Lahdessa vertailukaupunkien alhaisinta. Tyytyväisyys on laskenut vuodesta 2017 (3,92>3,44).
- Asumisen rauhallisuuteen ja yleiseen järjestykseen asuinalueella ollaan 86 % tyytyväisiä. Tyytyväisten osuus on laskenut kaksi prosenttiyksikköä vuodesta 2015.
- Asunnottomia henkilöitä on Lahdessa kolmanneksi vähiten kaupunkien välisessä vertailussa (Helsinki, Espoo, Vantaa, Turku, Tampere, Jyväskylä, Oulu, Kuopio, Lahti, Pori, Joensuu). Asunnottomista 97 henkilöstä pitkäaikaisasunnottomia on 29 ja alle 25-vuotiaita asunnottomia 28. Tilastointitapa on muuttunut ja Lahden osalta ei ole vertailua aikaisempiin vuosiin.
- Yläasteikäisten tapaturmat koulussa tai koulumatkalla ovat lisääntyneet 1,3 prosenttiyksikköä vuodesta 2017. Kaupunkien välisessä vertailussa tapaturmia sattuu toiseksi eniten.
- 65 vuotta täyttäneiden kaatumisiin ja putoamisiin liittyviä hoitojaksoja on Lahdessa neljänneksi eniten kaupunkien välisessä vertailussa. Hoitojaksot ovat lisääntyneet kymmenen vuoden seurantajaksolla.
- Poliisin tietoon tulleita henkeen ja terveyteen kohdistuvia rikoksia 1000 asukasta kohti on Lahdessa kaupunkien välisessä vertailussa neljänneksi vähiten (saman verran prosentuaalisesti kuin Kuopiossa). Määrä on pysynyt kymmenen vuoden seurantajaksolla tasaisena.
- Lahdessa 60 % vastaajista on sitä mieltä, että kunnan asuinalueiden sosiaalista erilaisuutta tulisi vähentää. Luku on kasvanut kahdeksan prosenttiyksikköä vuodesta 2015 ja on toiseksi suurin kaupunkien välisessä vertailussa.
- Kaupunki- ja kuntapalvelututkimuksen (KAPA) tyytyväisyysindeksissä on mukana 12 asiaa liittyen yleiseen järjestykseen ja turvallisuuteen, sairaalapalveluihin, nuorten ammatilliseen koulutukseen, kansalais- ja työväenopistoihin, nuorten harrastustoimintaan, katujen ja teiden hoitoon, liikenneoloihin niin autoilijan kuin jalankulkijan osalta, julkiseen liikenteeseen ja asuntojen, työpaikkojen ja palvelujen sijaintiin sekä pientalotonttien ja asuntojen saantiin. 2010-luvulla tyytyväisyys on lisääntynyt kaikissa mukana olevissa kunnissa. Lahdessa tyytyväisyys on kuitenkin heikointa yhdessä Kemin kanssa.
- Vuokra-asunnon saantiin (vuokra-asunnon saanti on hoidettu hyvin asuinkunnassa) tyytyväisten osuus on toiseksi suurinta Lahdessa. Tulos on parantunut vuodesta 2017 (3,45>3,98).
- Asuinkunnan liikenneturvallisuuden hyvään hoitoon pyöräilijän kannalta ollaan kolmanneksi tyytymättömimpiä. Tulos on heikentynyt vuodesta 2017 (3,46>3,39).
- Asuinkunnan liikenneturvallisuuden hyvään hoitoon jalankulkijan kannalta ollaan kaikkein tyytymättömimpiä Lahdessa. Tulos on heikentynyt vuodesta 2017 (3,54>3,47).

- Lahdessa liikkumisen esteettömyys koetaan kaupunkien välisessä vertailussa toiseksi parhaiten hoidetuksi. Tyytyväisyys esteettömyyden hoitoon on lisääntynyt vuodesta 2017 (3,15>3,40).
- Kaupunkien välisessä vertailussa Lahdessa ollaan toiseksi tyytymättömmimpiä asuinkunnan katujen ja teiden hoitoon. Tyytyväisyys on kuitenkin lisääntynyt vuodesta 2017 (2,78>3,00)
- Kevyen liikenteen väyliin asuinalueella ollaan kolmanneksi tyytyväisimpiä kaupunkien välisessä vertailussa. Tyytyväisyys on samalla tasolla kuin vuonna 2015.

Uudistuminen – Palveluiden saavutettavuus ja mon*5eimuotoisuus

Tyytyväisyys julkisen liikenteen hoitoon asuinkunnassa 65 %

Mukana olevien kaupunkien ka. 64 % (2020) Kaupunki- ja kuntapalvelututkimus

Tyytyväisyys asuinalueen liikenneyhteyksiin 83 %

Mukana olevien kaupunkien ka. 76 % (2020) Kaupunki- ja kuntapalvelututkimus

Tyytyväisyys asuinalueen palvelutason kokonaisuuteen 63 %

Mukana olevien kaupunkien ka. 64 % (2020) Kaupunki- ja kuntapalvelututkimus

Tyytyväisyys kaupungin palvelujen sijaintiin asuinalueella 59 %

Mukana olevien kaupunkien ka. 60 % (2020) Kaupunki- ja kuntapalvelututkimus

Tyytyväisyys kaupallisten palvelujen sijaintiin asuinalueella 82 %

Mukana olevien kaupunkien ka. 78 % (2020) Kaupunki- ja kuntapalvelututkimus

Asioinut sosiaali- ja terveyspalveluissa sähköisesti 20 vuotta täyttäneistä 79,1 %

Koko maa 78,9 % (2018)

Tyytyväisyys mahdollisuuteen asioida verkon kautta 50 %

Mukana olevien kaupunkien ka. 48 % (2020) Kaupunki- ja kuntapalvelututkimus

Tyytyväisyys kunnan internetpalveluihin: Käytön helppous 52 %

Mukana olevien kaupunkien ka. 58 % (2020) Kaupunki- ja kuntapalvelututkimus

Tyytyväisyys kirjastopalveluiden hoitoon 88 %

Mukana olevien kaupunkien ka. 88 % (2020) Kaupunki- ja kuntapalvelututkimus

Tyytyväisyys museoiden ja taidenäyttelyiden hoitoon 62 %

Mukana olevien kaupunkien ka. 68 % (2020) Kaupunki- ja kuntapalvelututkimus

Tyytyväisyys teatterin, tanssin ja muun esittävän taiteen hoitoon 70 %

Mukana olevien kaupunkien ka. 62 % (2020) Kaupunki- ja kuntapalvelututkimus

Tyytyväisyys konserttien ja musiikkiesitysten hoitoon 76 %

Mukana olevien kaupunkien ka. 64 % (2020) Kaupunki- ja kuntapalvelututkimus

Tyytyväisyys luonto- ja retkeilyreittien hoitoon 82 %

Mukana olevien kaupunkien ka. 78 % (2020) Kaupunki- ja kuntapalvelututkimus

Tyytyväisyys puistojen ja viheralueiden hoitoon 74 %

Mukana olevien kaupunkien ka. 81 % (2020) Kaupunki- ja kuntapalvelututkimus

Tyytyväisyys urheilu- ja pelikenttien hoitoon 70 %

Mukana olevien kaupunkien ka. 68 % (2020) Kaupunki- ja kuntapalvelututkimus

Tyytyväisyys uimahallien hoitoon 78 %

Mukana olevien kaupunkien ka. 73 % (2020) Kaupunki- ja kuntapalvelututkimus

YHTEENVETO

- Asuinkunnan julkisten liikenneyhteyksien hoitoon ollaan tyytyväisempiä kuin vertailukaupungeissa keskimäärin. Tyytyväisyys julkisen liikenteen hoitoon on kasvanut vuodesta 2017 (3,74>3,76).
- Asuinalueen liikenneyhteyksiin ollaan kolmanneksi tyytyväisimpiä kaupunkien välisessä vertailussa. Tyytyväisyys on laskenut kuusi prosenttiyksikköä vuodesta 2015 (89 %>83 %).
- Asuinalueen palvelutason kokonaisuuteen ollaan keskimäärin tyytymättömämpiä kuin vertailukaupungeissa. Tyytyväisyys oli laskenut vuodesta 2015 kuusi prosenttiyksikköä (69 %>63 %)
- Tyytyväisyys kaupungin palvelujen sijaintiin omalla asuinalueella on laskenut yhdeksän prosenttiyksikköä vuodesta 2015 (68 %>59 %). Kaupunkien välisessä vertailussa lahtelaiset ovat kolmanneksi tyytymättömimpiä.
- Kaupallisten palvelujen sijaintiin omalla asuinalueella ollaan kolmanneksi tyytyväisimpiä kaupunkien välisessä vertailussa. Tyytyväisyys on noussut yhden prosenttiyksikön vuodesta 2015 (81 %>82 %).
- Sähköinen asiointi sosiaali- ja terveystalvissa on Lahdessa hieman yleisempää kuin maassa keskimäärin. Ikääntymisen myötä sähköinen asiointi vähenee. 65 vuotta täyttäneistä 56,1 % ja 75 vuotta täyttäneistä 42,1 % oli asioinut sähköisesti. Ikääntyneet asioivat kuitenkin sähköisesti maan keskitasoa enemmän. Indikaattori otettiin käyttöön vuonna 2018.
- Asiointimahdollisuuksiin verkon kautta ollaan neljänneksi tyytyväisimpiä kaupunkien välisessä vertailussa. Aikaisempaa tutkimustietoa ei ole käytettävissä.
- Kunnan internetpalvelujen käytön helppouteen tyytyväisten osuus on laskenut Lahdessa kymmenen prosenttiyksikköä vuodesta 2015 ja on alhaisin kaupunkien välisessä vertailussa. Myös tietojen ajantasaisuuden ja löydettävyyden sekä palautteenantomahdollisuuksien osalta tyytyväisten osuus on laskenut ja on alhaisinta kaupunkien välisessä vertailussa.
- Sähköisistä palveluista useimmin tärkeiksi koetaan sähköisten palveluiden löytyminen Lahden kaupungin verkkosivuilta (80 % piti tärkeänä), mahdollisuus antaa palautetta sähköisen kanavan kautta (72 %) ja palveluhakemisto kaupungin sähköisistä palveluista (71 %). Myös erilaisten hakemusten tekemistä sähköisesti (esim. kirjastokortti, päivähoito- tai koulupaikka), mahdollisuutta ostaa tuotteita verkkokaupasta (esim. teatteriliput, paikallisliikenteen liput), omien tietojen käytön tarkistamista kunnassa ylläpidettävien rekisterien osalta ja mahdollisuutta saada tukea kaupungin sähköisten palveluiden käytössä (esim. Palvelutorilla, kirjastossa, Wellamo-opistossa) pidetään tärkeänä.
- Kirjastopalveluiden hoitoon ollaan kaupunkien välisessä vertailussa viidenneksi tyytyväisimpiä. Tyytyväisyys kirjastopalveluihin on kasvanut vuodesta 2017 (4,3>4,35).
- Tyytyväisyys museoiden ja taidenäyttelyiden hoitoon on kaupunkien välisessä vertailussa keskimääräistä vähäisempää. Tyytyväisyys on laskenut vuoden 2017 tasosta (3,82>3,78).

- Tyytyväisyys teatterin, tanssin ja muun esittävän taiteen hoitoon on kolmanneksi korkeinta kaupunkien välisessä vertailussa. Tyytyväisyys on kasvanut vuoden 2017 tasosta (3,98>4,00).
- Tyytyväisyys konserttien ja musiikkiesitysten hoitoon on kaupunkien välisessä vertailussa toiseksi suurinta Helsingin jälkeen. Tyytyväisyys on pysynyt lähes samalla tasolla vuodesta 2017 (4,12>4,10).
- Lahtelaiset ovat kaupunkien välisessä vertailussa toiseksi tyytyväisimpiä luonto- ja retkeilyreittien hoitoon. Tyytyväisyys on hieman lisääntynyt vuodesta 2017 (4,17>4,18).
- Puistojen ja viheralueiden hoitoon ollaan kaupunkien välisessä vertailussa tyytymättömmimpiä. Tyytyväisyys on kuitenkin kasvanut vuodesta 2017 (3,59>3,73).
- Urheilu- ja pelikenttien hoitoon ollaan kolmanneksi tyytyväisimpiä kaupunkien välisessä vertailussa. Tyytyväisyys on lisääntynyt vuodesta 2017 (3,85>4,04).
- Uimahallien hoitoon ollaan toiseksi tyytyväisimpiä kaupunkien välisessä vertailussa. Tyytyväisyys on lisääntynyt vuodesta 2017 (3,74>4,12).

Yhteisöllisyys - Mielen hyvinvointi

[Itsensä yksinäiseksi tuntevien osuus 20 vuotta täyttäneistä](#) 8,3 %

Koko maa 8,4 (2018)

[Mielialaan liittyviä ongelmia kahden viime viikon aikana 4. ja 5. luokan oppilaista](#) 17,1 %

Koko maa 15,5 % (2019)

[Kohtalainen tai vaikea ahdistuneisuus lukion 1. ja 2. vuoden opiskelijoista](#) 16,5 %

Koko maa 13,9 % (2019)

[Mielenterveyden tai käyttäytymisen häiriöiden vuoksi työkyvyttömyyseläkkeellä, 25-64-vuotiaat](#) 3,7 %. *Koko maa 3,4 % (2019)*

YHTEENVETO

- Yksinäisyyttä (20 vuotta täyttäneet) Lahdessa koetaan maan keskitasoa vähemmän ja toiseksi vähiten kaupunkien välisessä vertailussa. Yksinäisyyden kokemus on vähentynyt 1,7 prosenttiyksikköä vuodesta 2015.
- 4. ja 5. luokkalaisten mielialaan liittyvät ongelmat ovat lisääntyneet neljä prosenttiyksikköä vuoden 2017 tasosta ja kaupunkien välisessä vertailussa ne ovat toiseksi yleisimpiä Lahdessa.
- Lukiolaisten ahdistuneisuus on lisääntynyt edellisvuosiin verrattuna ja se on kolmanneksi yleisintä kaupunkien välisessä vertailussa.
- Mielenterveyden ja käyttäytymisen häiriöiden vuoksi työkyvyttömyyseläkettä saavien määrä on noussut 0,1 prosenttiyksikköä vuoden 2017 tasosta ja on kolmanneksi yleisintä kaupunkien välisessä vertailussa.

Yhteisöllisyys - Päihteettömyys ja terveelliset elintavat

[Huolta herättävää päihteiden tai tupakka- ja nikotiinituotteiden käyttöä tai rahapelaamista 8. ja 9. luokanoppilaista](#) 5,6 %

Koko maa 7,3 % (2019)

[Kokeillut laittomia huumeita ainakin kerran ammatillisen oppilaitoksen 1. ja 2. vuoden opiskelijoista](#) 25,9 %

Koko maa 20,1 % (2019)

[Huumaavien aineiden tai lääkkeiden käyttöä muuhun kuin lääkinnälliseen tarkoitukseen käyttäneet, vastaajista](#) 1,5 %

Lahden kaupungin oma kysymys (2020) Kaupunki- ja kuntapalvelututkimuksessa, ei vertailutietoa muihin kaupunkeihin

[Alkoholia liikaa käyttävien osuus, 20-64 -vuotiaat](#) 31,3 %

Koko maa 29,5 % (2018)

[Päivittäin tupakoivien osuus, 20-64 -vuotiaat](#) 18,7 %

Koko maa 14,1 % (2018)

[Ylipaino 8. ja 9. luokan oppilaista](#) 15,3 %

Koko maa 16,9 % (2019) Hyte-ind.

[Ei syö koululounasta päivittäin 8. ja 9. luokan oppilaista](#) 34,9 %

Koko maa 36,5 % (2019)

[Kokee terveydentilansa keskinkertaiseksi tai huonoksi 8. ja 9. luokan oppilaista](#) 19,6 %

Koko maa 20,9 % (2019) Hyte-ind.

[Terveytensä keskitasoiseksi tai sitä huonommaksi kokevat, 20-64 -vuotiaat](#) 29,8 %

Koko maa 27,5 % (2018)

[Vapaa-ajan liikuntaa harrastamattomien osuus, 20-64 -vuotiaat](#) 22,3 %

Koko maa 20,7 % (2018)

YHTEENVETO

- 8. ja 9. luokkalaisten huolta herättävää päihteiden tai tupakka- ja nikotiinituotteiden käyttö tai rahapelaamista on toiseksi vähiten kaupunkien välisessä vertailussa ja huoli on vähentynyt 2,1 prosenttiyksikköä vuoden 2017 tasosta.
- Ammatillisen oppilaitoksen opiskelijoiden huume-kokeilut ovat lisääntyneet 5,6 prosenttiyksikköä vuoden 2017 tasosta ja kokeilut ovat neljänneksi yleisimpiä kaupunkien välisessä vertailussa.
- Huumaavien aineiden tai lääkkeiden käyttöä muuhun kuin lääkinnälliseen tarkoitukseen on ollut ongelmana 1,5 % vastaajista (KAPA). Ongelmaa ilmenee yleisimmin 18-29 -vuotiaiden ikäryhmässä.
- 20-64 -vuotiaiden lahtelaisten alkoholin liikkakäyttö on yleisempää kuin maassa keskimäärin, mutta liikkakäyttö on vähentynyt 4,6 prosenttiyksikköä vuoden 2015 tasosta.
- Lahtelaiset 20-64 -vuotiaat tupakoivat eniten kaupunkien välisessä vertailussa. Päivittäin tupakoivien osuus on kuitenkin vähentynyt 3,4 prosenttiyksikköä vuoden 2015 tasosta.
- 8. ja 9. luokkalaista ylipainoisia on viidenneksi vähiten kaupunkien välisessä vertailussa. Ylipainoisten määrä on kuitenkin kasvanut edellisvuosien tasosta.
- Koululounaan syöminen 8. ja 9. luokalla on vähentynyt aikaisempiin vuosiin verrattuna. Lahdessa koululounaita syödään kuitenkin kolmanneksi eniten.
- 8. ja 9. luokkalaisten kokemus omasta terveydentilasta on heikentynyt aikaisempien vuosien tasosta. Lahdessa yläasteikäisten kokemus omasta terveydentilasta on kuitenkin neljänneksi paras kaupunkien välisessä vertailussa.
- Aikuisista terveytensä keskitasoiseksi tai sitä huonommaksi kokevia on Lahdessa 2,3 prosenttiyksikköä maan keskitasoa enemmän. Terveydentilan kokemus on kuitenkin parantunut vuodesta 2015.

- Vapaa-ajan liikuntaa harrastamattomien aikuisten osuus on vähentynyt aikaisempiin vuosiin verrattuna. Lahdessa aikuiset liikkuvat kuitenkin vähemmän kuin maassa keskimäärin.

Yhteisöllisyys - Turvallinen arki ja arjen hallinta

Koulukiusattuna vähintään kerran viikossa 4. ja 5. luokan oppilaista 7,4 %
Koko maa 7,2 % (2019)

Koulukiusattuna vähintään kerran viikossa 8. ja 9. luokan oppilaista 4,7 %
Koko maa 5,5 % (2019)

Kokenut häiritsevää seksuaalista ehdottelua tai ahdistelua vuoden aikana 8. ja 9.luokanoppilaista 20,8 %
Koko maa 20,6 % (2019)

Toimeentulotukea pitkäaikaisesti saaneet 25-64 -vuotiaat 4,4 %
Koko maa 2,7 % (2019) Hyte-ind

Yhden vanhemman perheet lapsiperheistä 27,8 %
Koko maa 22,9 % (2019)

Huostassa tai kiireellisesti sijoitettuna olleet 0-17 -vuotiaat 1,6 %
Koko maa 1,3 % (2019)

Kokenut perhe- tai lähisuhdeväkivaltaa 2,4 %
Lahden kaupungin oma kysymys (2020) Kaupunki- ja kuntapalvelututkimuksessa, ei vertailutietoa muihin kaupunkeihin

Vaikeuksia hallita raha- tai digipelaamista 3,4 %
Lahden kaupungin oma kysymys (2020) Kaupunki- ja kuntapalvelututkimuksessa, ei vertailutietoa muihin kaupunkeihin

Kokenut ongelmia arkielämässä selviytymisessä: nälkä, puute ruoasta 5,0 %
Mukana olevien kaupunkien ka. 4,1 % (2020) Kaupunki- ja kuntapalvelututkimus

Tyytyväisyys asuinkunnan toimenpiteisiin liittyen koronaepidemian hoitoon 74 %
Mukana olevien kaupunkien ka. 71 % (2020) Kaupunki- ja kuntapalvelututkimus

YHTEENVETO

- 4. ja 5. luokkalaisten koulukiusaamiskokemukset ovat lisääntyneet 0,7 prosenttiyksikköä vuoden 2017 tasosta. Kiusaaminen on neljänneksi yleisintä kaupunkien välisessä vertailussa.
- 8. ja 9. luokkalaisten kiusaamiskokemukset ovat vähentyneet 0,7 prosenttiyksikköä vuoden 2017 tasosta. Kiusaamista esiintyy neljänneksi vähiten kaupunkien välisessä vertailussa.
- Kokemukset häiritsevästä seksuaalisesta ehdottelusta tai ahdistelusta yläkoululaisilla ovat hieman yleisempiä kuin maassa keskimäärin. Kaupunkien välisessä vertailussa em. kokemuksia on viidenneksi vähiten. Vertailutietoa aikaisempiin vuosiin ei ole saatavilla, indikaattori otettiin käyttöön 2019.
- Toimeentulotukea pitkäaikaisesti saaneita 25-64 -vuotiaita on kaupunkien välisessä vertailussa eniten Lahdessa. Toimeentulotukea pitkäaikaisesti saavien määrä on kasvanut edellisvuosiin verrattuna.
- Yhden vanhemman perheitä on Lahdessa toiseksi eniten (saman verran prosentuaalisesti kuin Helsingissä). Yhden vanhemman perheiden määrä on kasvanut edellisvuosiin verrattuna.

- Huostassa tai kiireellisesti sijoitettuja 0-17 -vuotiaita on Lahdessa maan keskiarvoa enemmän. Huostaanottojen ja sijoitusten määrä on lisääntynyt edellisvuosista.
- Kokemuksia perhe- tai lähisuhdeväkivallasta on ollut 2,4 %:lla vastanneista. Kysymys oli nyt ensimmäistä kertaa mukana tutkimuksessa.
- Vaikeuksia hallita raha- tai digipelaamista edeltäneiden 12 kuukauden aikana on ollut 3,4 %:lla vastanneista tai heidän perheenjäsenistään. Kysymys oli nyt ensimmäistä kertaa mukana tutkimuksessa.
- Koetut ongelmat arkielämässä selviytymiseen liittyen nälkään ja ruoan puutteeseen ovat kaupunkien välisessä vertailussa yleisimpiä Lahdessa. Ongelmat ovat lisääntyneet 0,2 prosenttiyksikköä vuodesta 2015 (4,8 %>5,0%).
- Lahdessa ollaan kaupunkien välisessä vertailussa keskimäärin tyytyväisempiä kaupungin toimiin liittyen koronaepidemian hoitoon.

Yhteisöllisyys - Osallistuminen ja vaikuttaminen

[Tyytyväisyys kuntalaisten vaikuttamisen mahdollisuuksiin](#) 24 %

Mukana olevien kaupunkien ka. 30 % (2020) Kaupunki- ja kuntapalvelututkimus

[Koulutuksen ulkopuolelle jääneet 17-24 -vuotiaat](#) 10,2 %

Koko maa 7,9 % (2018) Hyte-ind.

[Harrastaa jotakin vähintään yhtenä päivänä viikossa, 4. ja 5. luokan oppilaista](#) 87,3 %

Koko maa 89,4 % (2019)

[Aktiivisesti järjestötoimintaan tms. osallistuvien osuus, 20-64 -vuotiaat](#) 24,3 %

Koko maa 27,1 % (2018)

[Äänestysaktiivisuus kuntavaaleissa](#) 55,4 %

Koko maa 58,9 % (2017)

YHTEENVETO

- Kuntalaisten vaikuttamisen mahdollisuuksia piti hyvin hoidettuna 24 % vastaajista. Tulos oli heikoin kaupunkien välisessä vertailussa, mutta parantunut vuodesta 2017 (2,45>2,60).
- Koulutuksen ulkopuolelle jääneitä 17-24 -vuotiaita on Lahdessa toiseksi eniten kaupunkien välisessä vertailussa. Tilanne on parantunut vuoden 2010 tasosta, mutta heikentynyt vuoden 2017 tasosta.
- 4. ja 5. luokkalaisten harrastaminen on vähäisempää kuin maassa keskimäärin ja toiseksi vähäisintä kaupunkien välisessä vertailussa. Indikaattori otettiin käyttöön vuonna 2019.
- Aktiivisesti järjestötoimintaan osallistuvia on vähemmän kuin maassa keskimäärin. Järjestötoimintaan osallistuvien määrä on laskenut 5,6 prosenttiyksikköä vuodesta 2015.
- Äänestysaktiivisuus kuntavaaleissa on alhaisempaa kuin maassa keskimäärin ja kolmanneksi alhaisinta kaupunkien välisessä vertailussa. Äänestysaktiivisuus edellisissä kuntavaaleissa oli kuitenkin noussut kaksi prosenttiyksikköä vuodesta 2012.

Nostot - Sosiaali- ja terveystalvöpalveluiden käyttö

Suun terveydenhuollon käynnit terveystalvökeskuksessa / 1000 asukasta 401

Koko maa 904 (2019)

Mielenterveyden häiriöihin sairaalahoitoa saaneet 0-17 -vuotiaat / 1000 vastaavan ikäistä 8,6

Koko maa 4,8 (2018)

Mielenterveyden häiriöihin sairaalahoitoa saaneet 18-24 -vuotiaat / 1000 vastaavan ikäistä 13,6

Koko maa 9,8 (2018)

0-17 -vuotiaat lapset, joista tehty lastensuojeluilmoitus, vastaavan ikäisistä 10,9%

Koko maa 7,9 % (2019)

Terveystalvökeskusindeksi 38,6

Mukana olevien kaupunkien ka. 38,3 (2020) Kunta- ja kaupunkipalvelututkimus (2020)

YHTEENVETO

- Lahden sijoitus vertailukaupungeista on heikoin seuraavissa indikaattoreissa: suun terveydenhuollon terveystalvökeskuskäynneissä, lasten ja nuorten sekä nuorten aikuisten sairaalahoitoa vaativissa mielenterveyden häiriöissä ja 0-17 -vuotiaiden lastensuojeluilmoitusten määrissä.
- Suun terveydenhuollon terveystalvökeskuskäynneissä Lahti jää merkittävästi vertailukaupungeista jälkeen. Parhaiten sijoittuneessa Oulussa käyntejä on yli kaksinkertainen määrä 1000 asukasta kohden. Käyntejä on huomattavasti vähemmän kuin vuonna 2017 (750).
- Lasten ja nuorten sekä nuorten aikuisten sairaalahoitoa vaativia mielenterveyden häiriöitä Lahdessa oli peräti kaksin jopa lähes kolminkertaiset määrät verrattuna parhaiten sijoittuneisiin kaupunkeihin (Espoo, Vantaa). Sairaalahoitoa vaatineet mielenterveyden häiriöt ovat lisääntyneet vuoden 2017 tasosta 0-17 -vuotiaiden ikäryhmässä ja 18-24 -vuotiaiden osalta hieman laskeneet.
- 0-17 -vuotiaiden lastensuojeluilmoitukset ovat lisääntyneet 4,4 prosenttiyksikköä vuoden 2017 tasosta. Kaupunkien välisessä vertailussa lastensuojeluilmoituksia tehdään eniten Lahdessa ja Vantaalla.
- Muissa indikaattoreissa Lahden erot vertailukaupunkeihin tai koko maahan eivät olleet yhtä merkittäviä.
- Kapa-tutkimuksen terveystalvökeskusindeksi koostuu kymmenestä osatekijästä: ajan saanti, henkilökunnan palvelualltius, lääkkeiden ja hoitotarvikkeiden saanti, hoidon hyödyllisyys, kulkuyhteydet, hoidon laatu, jonotusaika, tutkimusten laatu ja määrä sekä terveystalvökeskuksen tilat. Lahdessa kokonaisindeksi on hieman yli maan keskiarvon. Alle maan keskiarvon jäädään kulkuyhteyksien ja henkilökunnan palvelualltiuden sekä hoidon hyödyllisyyden osalta. Tyytyväisyys terveystalvökeskukseen on hieman laskenut vuodesta 2015 (38,9 > 38,6).

6. Lähteet

Lahden kaupungin toimintaa ohjaavat kaupunkistrategian lisäksi useat suunnitelmat ja ohjelmat, joiden tavoitteena on kuntalaisten terveyden ja hyvinvoinnin edistäminen. Asiakirjoihin vievät linkit on tarkistettu 16.3.2021.

- Lahden [Kaupungin strategia - Lahti](#)
- [Talousarvio 2021/](#) Taloussuunnitelma 2021–2023
- Maakunnallinen [Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma](#)
- Iäkkäiden yhteensovitetun palvelujen kokonaisuus Päijät-Hämeessä [Ikääntyneiden maakunnallinen suunnitelma](#)
- Lahden [Ikäihmisten hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen toimenpideohjelma 2020](#)
- Lahden kaupungin vammaispoliittinen ohjelma 2021-2024 (päivityksessä)
- Päijät-Hämeen [maahanmuutto-ohjelma 2021-2025](#)
- Päijät-Hämeen [terveysliikuntastrategia 2020](#)
- Päijät-Hämeen ravitsemuskertomus 2015-2020 ja ravitsemusterveyden edistämisen suunnitelma 2021-2025 [Ravitsemuskertomus ja -suunnitelma](#)
- Päijät-Hämeen ehkäisevän mielenterveys- ja päihdetyön toimintasuunnitelma 2018-2021 [Arki-terveeksi-mieli hyväksi 2018-2021](#)
- Päijät-Hämeen perhe- ja lähisuhdeväkivallan ehkäisyn toimintasuunnitelma 2017-2020 [Tavoitteena turvallisuus 2017-2020](#)
- Lähiöohjelma [Lahti lähiöohjelma](#)
- Lahden kaupungin ympäristöterveydenhuollon valvontasuunnitelma 2020-2024 [Ympäristöterveydenhuollon valvontasuunnitelma](#)
- Päijät-Hämeen turvallisuussuunnitelma [Toimenpide-ehdotuksia arjen turvallisuuden lisäämiseen](#)
- Liikennepoliittiset linjaukset [Lahti liikennepoliittiset linjaukset](#)
- Yleiskaavan toteutusohjelma [Lahti yleiskaavoitus](#)
- Yleiskaavan seurantaraportti [Kasvaako Lahti kestävästi](#)
- Kestävän kaupunkiliikkumisen ohjelma [Kestävän liikkumisen kehittäminen - Lahti](#)
- Päijät-Hämeen liikennejärjestelmäsuunnitelma 2019 [Liikennejärjestelmäsuunnitelma](#)
- Lahden seudun työllisyyden kuntakokeilu 2020-2023 [Työllisyyden kuntakokeilu](#)
- Kaupunki- ja kuntapalvelututkimus [Kaupunki- ja kuntapalvelut 2020](#)
- [Sähköinen hyvinvointikertomus](#)

7. Liitteet

Liite 1. Laaja hyvinvointikertomus 2017-2020: Indikaattorit

Liite 2. Hyvinvointikertomuksen 2017-2020 infograafi 1 Nostoja laajasta hyvinvointikertomuksesta

Liite 3. Hyvinvointikertomuksen 2017-2020 infograafi 2 Ilmiöitä ja toimenpiteitä